Abdülhak Şinasi Hisar

Yahya Kemal'e Vedâ

BÜTÜN YAPITLARI

BİYOGRAFİ

YKY

YAHYA KEMAL'E VEDÂ

Abdülhak Şinasi Hisar (İstanbul, 14 Mart 1887 - 3 Mayıs 1963). Çocukluğu, Rumelihisarı, Büyükada ve Çamlıca'da geçti. 1898'de Galatasaray Lisesi'ne girdi; 1905'te Fransa'ya kaçtı. Paris'te École Libre des Sciences Politiques'e devam etti. II. Meşrutiyet'in ilanından (1908) sonra Türkiye'ye döndü. Fransız ve Alman şirketlerinde, Osmanlı Bankası'nda, Reji İdaresi'nde, 1931'den sonra ise Ankara'ya yerleşerek Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştı. 1948'de İstanbul'a döndü; Ayaspaşa'da Boğazı gören bir apartmana yerleşti. Bir süre *Türk Yurdu* dergisinin genel yayın müdürlüğünü üstlendi (1954-57). Cihangir'deki evinde beyin kanamasından öldü.
Edebiyata, Mütareke yıllarında *Dergâh* ve *Yarın* dergilerindeki şiir, kitap tanıtma ve eleştiri yazılarıyla başladı. 1921'den itibaren *İleri* ve *Medeniyet* gazetelerindeki yazılarıyla tanındı; *Ağaç, Varlık, Ülkü* ve *Türk Yurdu* dergileri ile *Milliyet, Hâkimiyet-i Milliye* ve *Dünya* gazetelerinde yazdı. Cumhuriyet dönemi yazarı olmasına rağmen dil ve üslup açısından Meşrutiyet kuşağına bağlı kalan Hisar'ın bütün yapıtları esas olarak "hatıra"ya dayalıdır. Romanlarında Maurice Barrès, Anatole France ve Marcel Proust gibi yazarların edebiyat anlayışlarını benimsemiştir.
1942 CHP Hikâye ve Roman Mükâfatı'nda üçüncülük alan *Fahim Bey ve Biz,* Almancaya çevrildi (*Unser Guter Fahim Bey,* Çev.: Friedrich Von Rummel, 1956). Sermet Sami Uysal (Varlık Yayınları, 1961) ve Necmettin Türinay'ın (M.E.B., 1993) *Abdülhak Şinasi Hisar* adlı birer kitabı vardır. *Abdülhak Şinasi Hisar: Seçmeler* (Haz.: S. İleri, YKY, 1992), *Geçmiş Zaman Edipleri* (Haz: T. Yıldırım, Selis, 2005) ve *Kelime Kavgası: "Edebiyata ve Romana Dair"* (Selis, 2005) adlı üç kitabı daha çıkmıştır.

Yapıtları:
Roman: *Fahim Bey ve Biz,* 1941; *Çamlıca'daki Eniştemiz,* 1942; *Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği,* 1952.
Deneme/Fıkra: *Boğaziçi Mehtapları,* 1942; *Boğaziçi Yalıları,* 1954; *Geçmiş Zaman Köşkleri,* 1956; *Geçmiş Zaman Fıkraları,* 1958.
Biyografi: *İstanbul ve Pierre Loti,* 1958; *Yahya Kemal'e Vedâ,* 1959; *Ahmet Hâşim: Şiiri ve Hayatı,* 1963.
Antoloji: *Aşk imiş her ne vâr âlemde,* 1955.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın
YKY'deki kitapları:

Çamlıca'daki Eniştemiz *(2005)*
Fahim Bey ve Biz *(2005)*
Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği *(2005)*
İstanbul ve Pierre Loti *(2005)*
Ahmet Hâşim: Şiiri ve Hayatı *(2006)*
Yahya Kemal'e Vedâ *(2006)*

ABDÜLHAK ŞİNASİ HİSAR

Yahya Kemal'e Vedâ

BİYOGRAFİ

İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 2323
Edebiyat - 709

Yahya Kemal'e Vedâ / Abdülhak Şinasi Hisar

Kitap Editörü: Murat Yalçın
Düzelti: İncilay Yılmazyurt

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Üç-Er Ofset
Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar/İstanbul

1. Baskı: Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1959
2. Baskı: Varlık Yayınevi, İstanbul, 1969
YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Mart 2006
ISBN 975-08-1073-2

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://yky.estore.com.tr
www.teleweb.com.tr

İÇİNDEKİLER

Yahya Kemal'e Vedâ *kitabı hemen kendi kendine yazılmış bulunuyor. Bütün muhteviyatı geçmiş en eski senelerle bu en son günler arasında toplanmış ve bazıları evvelce basılmış yazılardan ibaret sayılabilir.*

Yahya Kemal'le ilk tanıştığım gençlik zamanlarının Paris hâtıralarını, sonra da, Türk Ocağı'nda duyduğum düşüncelerini, bazı lâtifelerini ve mısralarını neşretmiştim. O da bana hem bir Paris hâtırasına, hem tarih mevzusuna dair bir iki mektup göndermişti.

Kendisi her zaman nükte ile konuşur, mizahî sözleri arasına mısralar yerleştirir, bu nüktelerini, mizahî manzumelerini de şiirleri gibi itina ile tashih, tâdil ve ikmal ederdi. Fakat bilhassa şiirleri öyle tashihlerle o kadar büyük bir ustalıkla yapılırdı ki tashih edilmiş bu mısralar en güzelleri arasında bulunurdu. Onun o sözleri, nükteleri, lâtifeleri, hicivleri, mısraları, manzumeleri değişmeleri o zamanlarımızın günler ve gecelerine karışan zevklerimizdi. 65'inci yılı münasebetiyle hakkında yapılan ihtifalde bu hislerimi tesbit etmiştim.

Yahya Kemal'in hayatının en mühim olayı yazılarının nihayet kitab halinde tab edilmesi olacaktı ki bunu bütün hayatında tefekkür ve tahayyül etmişti. Bizim yıllardır duyulmasına alıştığımız bu tab'ı millî kültürümüzün en esaslı kitaplarından birisini hazırlayacaktı. Kendisinin, bir, iki, üç, dört olarak tasavvur ettiği bu kitapların tekevvünü, ömrünün yekûnunu teşkil edecekti. Talih, bu kitapları sıyânet edebilmek için hayatını bir müddet daha temdit etmeliydi.

Hazin bir gün, Yahya Kemal'in ölümünü duyduk. Dostlarının istişareleriyle kitaplarının tab'ı arifesinde bulunduğumuz o günlerde yevmî gazetelerin ilan ettikleri beklenmedik bir lâubalilikle kendisinin hazırlanmış klasik tab'ından tegâfül edilerek ve en ehemmiyetli nokta da hayır müesseseleri hesabına olacak, bir kitap halinde basılacağı duyulunca insan hayal sukutuna düşüyordu. Senelerdir duyulmuş ve düşünülmüş bu kitapların basılışından biraz olsun bahsetmek mecburiyeti duyuluyor.

Gerçi geçmiş zamanlar içinde Yahya Kemal'in kendisi de, bir şiirinin tab olunduğu bir gün, bir arzusunu söylemişti lâkin bu temennisi eserinin hulâsasına şâmil bir vasiyet değildi.

Paris'te Gençlik Zamanları

Yahya Kemal, 1902'de on yedi yaşlarındayken, Üsküp'ten İstanbul'a gelmiş bir sene burada kalmış, galiba Sarıyer'de oturmuş ve bir müddet Robert Kolej'e devam etmişti. O zamanki matbuatın Baba Tahir'i ile biraz görüşmüş ve onun neşrettiği *İrtikâ* ve *Musavver Malûmat* mecmualarında, Âgâh Kemal ismiyle bazı manzûmeler neşretmişti. Hatırlıyorum ki o zamanlarda bilhassa Tevfik Fikret'in tesiri altında görünüyordu. Fakat kendisi bu eski hâtıralarını hiç sevmediği hatta inkâr ettiği için bunlardan hiçbir zaman bahsedememiştik.

O, 1903'te, Paris'e gitmişti. 1905'te kendisi ile Paris'te tanıştığım zaman yirmi yaşlarında olmalıydı. Bir memur olan babası kendisine bir maaş yolluyordu. Fakat belki müsrif olduğundan muntazaman para sıkıntısı çektiğini görüyordum. Nice senelerden sonra bu eski zamanlarda kendisine gönderilen tahsisatın başka bir talebenin sarfiyatına yetebileceğini duymuştum.

Paris'te Yahya Kemal, talebe mahallesi olan Quartier Latin'in hududundan dışarı çıkmıyordu.

Kendisi büyük gezinti mahallelerine, operaya, büyük tiyatrolara devam etmez Sarah Bernhardt, de Max gibi harikulâdeliklerine hayran olduğumuz sanatkârları görmeye gitmez, bâzan da birdenbire bize büyük bir tesir veren yarı müze olmuş, bir Eyüpsultan gibi, Versailles'yı ziyaret ettiğimiz günler yanımıza refakat etmezdi.

Yazık ki Paris kelimesinin şimdi muhayyelemizde bütün mânâlarıyla canlanabileceğini ümit etmiyorum. Ve bu da insa-

na bütün lûgat kitaplarının ve hatta en büyük ansiklopedilerin kifayetsizliğini acı acı düşündürüyor. Paris ismini o zamanki genç muhayyilelerdeki mânâlarını şimdi size nasıl vermeli? O zamanki hürriyet, şiir ve sanat âşıklarının üzerindeki füsunlarını nasıl duyurabilmeli? Bu, uçmuş birtakım rayihaları toplamak istemeye benzer. O zamanlar dünyanın mühim bir kısmı için Paris'in âdeta bir mistiği vardı. Bu, nevileri ayrı kıymetlerle, tıpkı dindarların gönüllerini aydınlatan mukaddes şehirler gibi, Mekke ve Medine gibi, hayalleri nurlara garkeden bir şehirdi. İnsan orada mutlak bir hürriyet içinde tam bir şiir ve sanat hayatı yaşar ve yaşadığına kanardı. Zira gördüğümüz bütün maddiyatı hayalimizin maneviyatıyla yoğurur ve bundan ruhumuzun gıdalandığı bir hamur yaparız. Paris'i, aşkını duyduğumuz bir vücut ve bir ruh gibi severdik.

Onun biribirinden güzel mahalleleri, cazibeli semtleri vardı. Bunlar arasında mekteplerin, kütüphânelerin, mekteplilerin, gençlerin, sanatkârların toplandıkları Quartier Latin zevkimize en uygun olanıydı. Yahya Kemal burada Rue des écoles'de sanıyorum ki evvelâ 32, sonra 33 numaralarda oturuyordu.

Ona, bilhassa, Quartier Latin'in ana caddesi olan, büyük kahvehânelerinin bulunduğu ve talebelerin "Boul-Michel" diye yâdettikleri Boulevard Saint-Michel üstündeki kahvehânelerde, ya Türklerin çok gittikleri Soufflé veya, daha ziyade, edebî bir şöhreti olan Le Vachette kahvehânesinde rastgelinirdi.

Yahya Kemal, Ecolé Libre des Sciences Politiques'e yazılmıştı. Zaten bütün Quartier de açık, hür ve dershâneleri serbest olan bir üniversiteye benzerdi. Bütün kahvehânelerde edebiyat ve sanat bahisleri, güya içkilerin yanında çerezler gibi, eksik olmazdı. Hemen bütün tiyatrolarda edebî piyesler oynanılır, hemen bütün gazeteler edebî başmakaleler basar, doğrudan doğruya edebiyat, tiyatro ve sanat gazeteleri çıkar, tanınmış birçok muharrirler edebiyata dair konferanslar verirlerdi. Hemen her kahvehâneye meşhur bir muharrir, bir sanatkâr devam eder, hemen hepsinde muayyen bazı müşterilerin toplantıları birer akademi içtimaına benzerdi. Yine bu kahvehânelerin müdavimleri arasında her milletten birçok ihtilâlciler bulunurdu. Fakat içtimaî meseleler bugünkü kanlı durumlarına düşmemişlerdi. Hürriyeti imha

etmek prensibi henüz makbul sayılmazdı. Söylemek zevkinin yanında dinlemek zevki de tadılırdı.

Bütün bu kabaran, taşan zevklerin yanında daha müteassıp üstadlar da vardı. Bunlar klasik bir âlemin devamı içinde ömür sürer gibi, tiyatrolarla resimli mecmuaların; sokak toplantılarıyla ilanların propagandalarını beğenmezler, belki serveti bile küçümserlerdi. Ve bütün bunların fevkinde bildikleri bir feragat an'anesine sadık kalarak, halis sanatlarının fildişinden köşkleri içinde yaşarlardı.

Olabilir ki ruhların gerinmesi, genişlemesi, kanat germesi, tam serbestilerini bulması için böyle mutlak bir hürriyet lazım geldiği gibi, bir de, böyle nisbî bir tenbellik yani âsudelik, acelesizlik, menfaat fikirlerinden âzadelik, hoş bir âvarelik ister.

İşte, şüphe yok ki genç Yahya Kemal bu nimetleri burada tam olarak buluyor ve tadıyordu. O, velev ki dostlarıyla olsun, sevgili Quartier Latin'inden ayrılmayı sevmez; bizim, eğlenmek için, İstanbul'dan Beyoğlu'na çıkar gibi, tramvayla Monmartre'a gittiğimiz bazı geceler bize refakat etmezdi. Hiçbir şeyi şiirin fevkine ve hiçbir insanı şairin fevkine ıs'âd etmiyordu.

Paris'e gelinceye kadar Yahya Kemal'in üstadları şüphe yok ki Abdülhak Hâmid, Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin olmuşlardı. Edebiyat-ı Cedîde'nin o zamanki gençler üzerinde büyük bir cazibesi vardı. Yahya Kemal bana, birer birer, Tevfik Fikret'i, Cenab Şahabeddin'i, Halid Ziya'yı, Hüseyin Cahid'i, Mehmet Rauf'u tanıyıp tanımamış olduğumu sorardı. Onları tanımıştım. Haklarında bildiklerimi söylememi isterdi.

Yahya Kemal, o zamanlarda, Tevfik Fikret'in sesini Türk mısraına kuvvetle aşılamış olduğunu ve kendi yazdığı mısralardan o sesin, Fikret'in sesinin çıkmamasına itina ettiğini söylerdi. Bu yüzden o vakit gençler tarafından hemen umumiyetle kabul edilmiş mısradan ayrı bir mısra aramaya koyulmuştu.

Yahya Kemal Paris'e gelince bu eski üstadlar yerine başkaları kaim olmuş, şimdi onların yerlerini Gérard de Nerval, Baudelaire, Victor Hugo, Leconte de Lisle, Mallarmé, Rimbaud, Verlaine (bilhassa), José María de Heredia ve Jean Moréas almışlardı.

Gérard de Nerval'in bazı mısraları cidden nümune telâkki olunacak bir mükemmeliyettedir.

Modulant tour à tour, sur la lyre d'Orphée,
Les soupirs de la sainte et les cris de la fée!

dediği zaman âdeta bütün bir edebiyat programı çizmiş oluyordu.

Yahya Kemal, Gérard de Nerval'in şiirlerini, Leconte de Lisle'in o zamanlar hâlâ o kadar takdir edilen manzumelerini, José María de Heredia'nın birer birer şöhret kazanan ve sonra meşhur *Les Trophées* kitabına giren sonelerini pek beğendiğini ve sevdiğini söylerdi. Bu arada bir hayli müddet Victor Hugo'nun tesiri altında kalmış, onun nice uzun manzumelerini ezberlemiş ve dostlarının yanında ezberden söylemeyi âdet etmişti.

Edebiyatta "affinité" meseleleri kolayca anlaşılamıyor. Yahya Kemal daha ziyade "intellectuel" olması itibarıyla, Baudelaire'i Verlaine'e tercih etmesi daha tabii olacakken, onun bilâkis, Ahmet Hâşim'den beklenen bir temayülle, Verlaine'i Baudelaire'e tercih ettiğini her zaman gördüm. O şairi çok kere zikr ve metheder, Baudelaire'den ise çokluk bahsetmez. Kendisi de, Verlaine gibi, mahalle isimleri altında şiirler yazmayı sever. Yahya Kemal Verlaine'inkini, sâfî şiir diye, Baudelaire'inkine tercihte bilerek veya bilmeyerek, Jean Moréas gibi düşünmüş oluyor.

Yahya Kemal, Paris'te, eserlerini okumakla iktifa etmeyerek, üstadları şahsen tanımayı da istemişti. Mahzâ nice şiirlerini ezber bildiği Abdülhak Hâmid'i görmek için, 1906 senesi yazında, Paris'ten Londra'ya gidip onu Picadilly'de bir terzi dükkânının üstünde, dar bir merdivenle çıkılır küçük apartımanında ziyaret etmişti. "Üstünde pek şık elbiseler var. Fakat kendisi, bundan habersiz bir sadelik ve tabiilik içinde, daha ziyade şık görünüyor!" diye ona artmış bir muhabbet ve hürmetle dönmüştü. Vachette kahvehânesinin daha az kalabalık bulunduğu öğle üstü saatlerinde bize Hâmid'in halis şiir addettiği mısralarını ezberden okurdu.

Jean Moréas'a gelince Yahya Kemal, onu Vachette kahvehânesinde hemen her gün ve günde de birkaç defa görüyordu.

O, bilhassa Fransızcanın beklenmedik bir emriyle Le Vachette denilen bu kahvehâneye gelir ve saatlerle burada kalırdı. Vachette kahvehânesinin, sabah, öğle, ikindi, akşam ve gece saatle-

rinde her zaman aslında ırken Arnavut bir Rum ve ismi de Pappadiamentopulos olan büyük şair Jean Moréas burada bulunuyordu. Kendisi bütün Rumlar gibi hususî bir telaffuzla ismini Moréas demekle iktifa etmez, "Moréasse" diye söylerdi. Bütün bu kahvehâne onun bir malikânesi gibi olmuştu. Kahvehânenin garsonu da üstadın şerefine tanzim ettiği bir beyti söyleyerek:

Au grand poète Moréasse
J'apporte son café-tasse

demekle memnun oluyordu. Vachette'in bu aynı garsonu, Yahya Kemal'in şair olduğunu duyunca onun şerefine de bir beyit söylemişti:

Le poète Yahya Kemal
Est un formidable animal!

Meşrutiyet'ten sonra, biz İstanbul'a dönünce, onu bıraktığımız Paris'te o, daha sonraları Boulevard Saint-Michel'in ucunda Paul Fort ve yâranı şairlerin buluştukları Closerie des Lilas kahvehânesine devama başlamış ve burada yeni şairlerle tanışmıştı.

1903'ten İstanbul'a döndüğü 1912'ye kadar sürmüş olan bu dokuz senelik Paris hayatı ona öğrenmek, düşünmek, tecrübe etmek, görmek fırsatlarını bol bol verdiğine, onun kendisini bu devrede yetiştirmiş bulunduğuna, bu muhitin ona hiç acele etmemeyi, sanata derin hürmeti, sanatkâra sonsuz itimadı ve hürriyete tam itibarı öğretmiş olduğuna hiç şüphe yoktur. Buna büyük şair için uzun ve mesut bir "incubation" devresi olmuştur diyebiliriz.

Yahya Kemal tâ o zamanlardan beri gayet yavaş, az ve özlü yazmayı öğrenmişti. Paris'e Galatasaray Lisesi'nden götürmüş olduğum bir albüm, bir şiir defterim vardı ki bunda Hamdullah Suphi ve daha –şimdiden ölmüş olduklarını dehşetle gördüğüm– Ahmet Hâşim, Emin Bülend, Müfit Ratıp ve Tahsin Nahid gibi Galatasaraylı arkadaşlarım, el yazılarıyla, manzum ve mensur bazı parçalar yazmışlardı. Bunları kendisine gösterince pek alâkalandı. O vakitler sone yazmayı tecrübe ediyordu ve defteri-

me de bir sone yazmıştı. Yazık ki bu albüm yanmış ve Yahya Kemal o zamanki bütün şiirlerini imha etmiştir.

O deftere o zaman ilave ettiği bir sonenin üç son mısraını şimdi böyle hatırlıyorum:

Korent o dâhiye, Herkülyanom, bu heyetten
Ve Şekspir gibi ucubei dehâetten
Bir Akropol gibi âvâre bir harabe çıkar!

Paris'te son geçirdiği iki üç sene zarfında bitirmiş bulunduğu ve neşretmeden isteyenlere okuduğu ancak birkaç manzumesi vardı. Birkaçı da bitirilmemiş olmakla beraber iskeletleri itibarıyla ve bazı mısralarıyla, hazırlanmıştı ve o bunları İstanbul'a gelince ikmal etti. İşte ilk elden ele geçmiş ve şöhret kazanmış olan şiirleri bunlardır.

Şimdi, dokuz sene müddetle Paris'in şiir ve sanat havası içinde yaşamış olduktan sonra oradan gazel söyleyerek dönen bir şairin karşısında onun bu derece millî bir Türkçe ile yazması, bu derece birliğimize merbut kalması nasıl izah edileceği belki sorulabilir. Yahya Kemal, bizim neslimizin her genci gibi, muasır Fransız şiirini bir öncü olarak okuyordu. Ancak Fransız şiirinde bir manzume, bir kıt'a, bir beyit yahut bir mısraın cazibesine kapıldığı zaman, kendi içindeki o hiç göz yummayan sabit bakışlı sanatkâr hiç şüphesiz bu şivenin, bu nüktenin Türkçede nasıl eda edilebileceğini düşünüyordu. Ve Yahya Kemal'in muasırları olan gençlerden belki ayrıldığı ve onlara muhakkak üstün kaldığı esaslı nokta bu idi. Denilebilir ki Yahya Kemal İstanbul'a döndükten sonra bizim millî havamız içinde Avrupa'yı bir an unutmamış olduğu gibi, Paris'te bu dokuz senelik ihtiraslı hayatı içinde de Türkiye'yi, Türkçeyi ve Türklüğü bir an unutmuş değildir. İşte bunun için bize hem en millî, hem en Avrupakâri şiirleri o vermiştir.

Paris'i parasız bir talebe olarak terk eden Yahya Kemal bundan sonra birkaç defa daha o şehre dönecek ve gençliğinin sevmiş olduğu o sokakları, rıhtımları, binaları, kahvehâneleri, müzeleri, kütüphâneleri hep yerli yerinde bulacak, ezelî ömürlerini sürdüklerini görecek ve kim bilir ne büyük bir teessürle, onları tekrar tekrar ziyaret edecekti.

Türk Ocağı'nda Yahya Kemal

Senelerle Paris'te kaldıktan sonra, başını hâlelemeye başlayan şair şöhretiyle, Yahya Kemal, 1912'de memleketimize döndüğü zaman, o şehrin kıymetli derslerinden istifade etmiş, cazibeleriyle incelmiş ve mutlaka biraz ermiş telâkki ediliyordu. Bir sene evvel, 1911 Haziranında, Türk Ocağı da kurulmuş bulunuyordu.

O zamanlarda Yahya Kemal, genç, gürbüz, kuvvetli, neşeli ve lâfazan görülüyordu. Gençlik tatlı birçok gevezelikler zamanıdır. İlkbaharda, sonra kemale erecek meyveler gibi, birtakım iddiaların, tadların çiçek açmaları mukadderdir. İlk zamanlarda hemen her şair çiçekler ve kuşlar gibi donanmış ağaçlara benzer. Uzun senelerle devam etmiş bu sözler bâzan birdenbire ebediyete intikal edecek sözler ve şiirler halinde duyulur ve yazılmış olur.

Yahya Kemal, Türk Ocağı'nın muhtelif odalarında, edebiyat bahislerinde uzun izahat veriyor, ezber bildiği Victor Hugo'dan ve Abdülhak Hâmid'den Fransızca ve Türkçe şiirler duyururdu. Paris'te Quartier Latin'de gece gündüz tesadüf etmiş olduğu Jean Moréas'ın tiryakiliklerini âdet edinmiş gibi, şiir okumadığı zamanlar, ya edebî fikirlerini uzun uzun anlatır, yahut, bir tesbih çeker gibi, mısralarından birini tekrar tekrar ederdi. Bu ilk şiirleri arasında hatırımda kalmış olanlar *"Nevbâhar-ı vuslatın bassun deyû ilk âyına"*, *"Gördüm ol meh dûşuna bir şâl atup lâhurdan"*, *"Bir muğbeçeyle tanıştımdı lâle devrinde"* vardı. Yeni tecrübe ettiği manzumelerden de *"Mevkible geldi lâhtına Biblos kadınları"* ile *"Mehlikâ sultâna âşık yedi genç"* vardı.

Yahya Kemal konuşmalarında vaktiyle yazmış ve bazılarını neşretmiş bulunduğu eski manzumelerinin hepsini birden reddediyor, öyle ki Paris'ten dönen şair, bir şiir mecmuası, hatta bir şiir demeti değil, ancak aralarında daha bitirilmemiş mısralar bulunan birkaç manzume içinde beş on mısra ve beyitle gelmiş görünüyordu.

Zaten bu şair, şiirlerinin yazılıp okunmaya değil, fakat ezberden söylenilip duyulması ve hemen darbımeseller gibi, şarkılar gibi, millî kültüre giren ve böylece gönüllere açılan bir klasik seviyeye erişmesini istediğini anlatıyordu. Şiirlerinin şarkılar gibi söylenmesini bilen saz şairlerinin usulleriyle belki millî bir an'anemize uyuyordu.

Bu yeni şiirlerinin daha hiçbirini de neşretmemiş bulunduğu bu zamanlarda ancak kulaktan kulağa kazanılan bu garip şöhretle meşhur olmaya başlıyor ve artık şair olarak tanındığı, herkesin "Şair Yahya Kemal" demesiyle belli oluyordu.

O zamanki devrin, yani bu Meşrutiyet devrinin eski tanınmış şairleri onun "şöhret-i sehile" sandıkları şöhretini galiba biraz kıskanarak, biraz da şaşmışlar olacaklardı. Kolay sandıkları bu şöhretten galiba biraz alınmış olacaklardı ki günün birinde zarafet meraklısı Cenab Şahabeddin "Evvelce şiirler vardı; şairler lâedri olabilirlerdi. Şimdi ise şairler meşhur. Lâkin şiirler lâedri!" diyordu. Sonra, Darülfünun'da edebiyat müderrisi olan Rıza Tevfik de bir gün: "Evet, Yahya Kemal güzel yazıyor ama insan dört mısra ile şair olur mu?" dediğini ve talebesinden biri: "Aman efendim, 'Eğer maksûd eserse, mısrâ-ı berceste kâfidir!'" deyince de "Eh öyle ise diğer üçünü de cabadan yazmış!" diye cevap verdiğini duymuştuk.

Her zaman canlı sözler söyleyen Süleyman Nazif de: "Yahya Kemal'in 12 tanesi bitirilmiş ve 12 tanesi de bitirilmemiş olarak 24 mısraını gördüm, okudum ve beğendim. Başkaları ise bunları görmeden alkışlıyorlar!" diyordu.

Yahya Kemal, Türk Ocağı'nda, sanata dair en doğru birtakım edebî nazariyeler izah ve müdafaa ediyordu. Öyle ki bu sanat bahislerinde asıl sâfî bir şiire taraftar olanı görülüyordu. Sanat acelesiz, sabırlı, vefalı olmalıydı. Deha –Buffon'un sözleri veçhile– büyük bir sabıra istidat kabiliyeti demekti. Mısralarını

istediği kemale erdirinceye kadar, Hazreti Eyüp Aleyhisselam gibi sabırlı, imanlı, itimatlı bulunmalıydı. Yahya Kemal her mısraını bir pirinç tanesine bir fatiha yazar gibi her birine bir gazel, her gazeline bir dîvan icmal etmek ister gibi hazırlıyor ve bir şiire malâyani şeyler değil, hakiki bir klasik, bir millî kültüre lâyık en ince ve olgun, fikirleri ve ahenkleri duyurmak azmiyle bu şiirin en yüksek nümunelerinden ibdâ etmek istiyordu. Burada söylediği nazariyeler ve okuduğu mısralar gençler üzerinde etmek istediği tesir edebiyat ve sanata çok hayırlı oluyordu.

Yahya Kemal bâzan da bütün Dîvan Edebiyatı içinde bir şairin diğer üstadları arasında mısralarının selâbetini duyurduğunu söylerdi: *"Sunar bir câm-ı memlû bin tehî peymâneden sonra / Felek dilşâd eder ehl-i dili, amma, neden sonra".* Gene edebî münakaşalar devam ediyor, hatta bu meşhur beytin Nailî'ye ait olup olmadığı bile münakaşa ediliyordu.

Yahya Kemal, yazmak istediği şiirlerini tamamen bitiremeden önce, Türk Ocağı'nda pek tatlı bir sohbet şivesine varmıştı. Oturup uzun uzun her mevzuya dair konuştuğu bu zamanlar muhiti günün meşhur *Tanin* gazetesinin tesirine muadil telâkki ediliyordu. Daha yazmaya cesaret etmediği bütün fikirlerini burada, bu konuşmalarında bu şifahî tecrübelerinde meşk etmiş oluyordu. Yazısında ne kadar ihtiyatlı, temkinli, çekingen, tereddütlü ise sözlerinde o kadar cesaretli, alıngan ve fikirlerinin sonuna kadar makul ve mutaassıp olarak taraftarlığını görürdük.

Yahya Kemal, sözleriyle, hikmetler, vecizeler, lâtifeler, nükteler söyler, bâzan da sözlerini manzum lâtifeler halinde duyururdu. Böylece sözleriyle uzun dersler dağıtmış oluyor, bâzan bir mısra yazmış oluyor ve bâzan da mısraını yahut bir sözünü yahut bir fıkrasını tashih etmiş oluyor, bâzan da başkalarının bir mısraını tashih ediyor bâzan da hatta, Fransızca bir iki mısraı tercüme etmiş oluyor ve sonra zaman ile bu tercüme edilmiş mısraı da tashih ediyordu.

José María de Heredia'dan tercüme ettiği "Kahramanları tunç âlihâtı mermerden"i ("*Les Déesses de marbre et les Héros d'airain.*") sonraları "Bütün ilahları mermer ve kahramanları tunç" şeklinde tashih etmişti.

Yahya Kemal, Türk Ocağı'nda belki biraz ayrı kalan bir kutup teşkil ettiği sayılabilirdi. Fakat şu da bir hakikattir ki Ocak'ta hemen herkesin böyle biraz hususî istiklâl havası yok değildi. Şu mânâ ile ki mütefekkir bir sanatkâr oldu mu her muharririn sahifesine mahsus bir hava girebilir. Türk Ocağı'nda doktrin olarak milliyetçilik esasına daha ziyade sadık kalan Hamdullah Suphi ve Yahya Kemal olmuşlardı.

Yahya Kemal, Paris'ten dönüşte, ayrıca bir de "Bahr-ı sefîd havza-i medeniyeti" fikri vardı. Çok kere bu fikrini izah etmeye çalışır ve bilhassa Ziya Gökalp'le Hamdullah Suphi ile bu yolda uzun hasbıhaller, münakaşalar, mübahaseler yapardı. Derhal kitaplara, notlara bakmaya lüzum ve ihtiyaç olmadan bir konferans vermeye hazır bulunduğu mevzulardan biri de buydu.

Sonra, zaman ile, yavaş yavaş Türk Ocağı'nda senelerle arada bir, bazı konferanslar vermeye alışmıştı. "Bahr-i sefîd havza-i medeniyeti" fikri imparatorluk zamanlarında millî tarihimizi daha candan okumaya, koyulmaya, düşünmeye, duymaya, anlamaya ve anlatmaya başladığı zaman, daha sonra, millî kütürümüzün bu mevzusunu da benimsemişti. Bilhassa İstunbul'un fethi, fethinin muhayyilesinde kutsileşmekle aldığı manevî şekil, İstanbul'un maneviyatını, millî hususiyetlerini anlatmaya ne güzel koyulmuştu. Ocak'ta İstanbul'a dair son verdiği konferanslardan bir ikisi millî kültürümüz bakımından en kıymetli olanlardır.

Yahya Kemal'in Bazı Sözleri

Yahya Kemal, ilk gençlik zamanlarından beri, yavaş yavaş ve kendi kendine, güldürücü fıkralar, müskit cevaplar, nükteli sözler söylemeyi meşk etmiş ve şairlik şöhretini bunlarla kazanmaya başlamıştı. Bütün bu sözlerini de, mısraları gibi, tâdil, tashih ve mübalağa ede ede güzelleştirir ve onları sonuncu şekillerine ulaştırırdı. Şiddetli hücumları, tuhaflığının tesiriyle söylediklerine kendisi inanıyor gibi, en inanılmaz mübalağalara kadar varmış olurdu.

Yahya Kemal, bu sözlerinin, mısralar gibi, yazılmasını istemez ve biz de, bunun için belki bunların çoğunu tesbit etmez, hatırımızda kalanlarla iktifa ederdik. Bazılarını ise unutamıyorum.

* * *

Bir genç için, "Hem şiir yazıyor, hem resim yapıyor; lâkin acaba hangisini tercih etseydi?" diye sormuşlar. Yahya Kemal, "Resmi tercih etsin!" deyince, "Ama siz daha resimlerini görmemişsiniz?" demişler. Yahya Kemal de "Evet, resimlerini görmedim ama şiirlerini gördüm!" demiş.

* * *

Hüseyin Siret bir manzumesini Yahya Kemal'e okumuş ve: "*Rehgüzarımda bir garib horoz / Eyliyordu benimle istihza*" diye bitirmiş şiirini.

"Nasıl buldunuz?" diye sorunca Yahya Kemal, "Horozun hakkı var!" diye cevap vermiş.

* * *

Tanıdığımız bir Feridun Bey vardı. Mısırlı bir prensesle evlendi, Mısır paşası oldu. Biz paşalığı ilga edince telefon defterinde isminin yanına General olduğu yazıldı. Yahya Kemal, "Mısırlıların Feridun Beyi, paşa yaptıklarına biz şaşmıştık, şimdi de biz ona general deyince Mısırlılar şaşıyorlar!" diyordu.

* * *

Gayet çekingen, âdeta korkak bir adam olan ve en basit şeyleri söylerken gizli bir eda alan Mehmet Ali Tevfik için Yahya Kemal, "Kızılcık reçeli yese bir ay onu sır diye söylemez!" demişti.

* * *

Celâl Sâhir kitaplarının yanında bir resim çıkartmış. Yahya Kemal, "Celâl Sâhir resmini çıkartmak için yanına aldığı kitapların yarısını okusa hayli âlim biri olacak!" diyordu.

* * *

Mithat Cemal, Yahya Kemal için "Adı var amma eseri yok!" demiş. Yahya Kemal, Mithat Cemal'e "İşte senin en güzel eserin bu sözdür. Bu sözü sakla, üst tarafını at!" diyordu.

* * *

Mithat Cemal'in bir romanı otuz gündür intişar ederken "Artık tahammülümüz kalmadı" diyenler olmuş. Yahya Kemal, "Ben onun şiirine otuz senedir tahammül ediyorum. Siz nesrine otuz gün tahammül edemiyorsunuz!" demiş.

* * *

Yahya Kemal, "İzmir'e, Bergama'ya, Efes'e gidiyorum. İsmail Habip varıp yazmadan evvel oraları bir göreyim!" diyordu.

* * *

Nurullah Ata'yı çekiştirdiği zamanlarda, Dil Cemiyeti'nin hazinesi sayesinde dilimize bir kelime girdi: Oysa ki! "Bu kelime bize yüz bin liraya mâl olmuştur, oysa ki beş para etmez!" diyordu.

* * *

Yahya Kemal, "Doktorlara sorarsanız karaciğer mükemmel, kalp mükemmel, böbrek mükemmel, tansiyon mükemmel! Yalnız ben berbat bir haldeyim!" diyordu.

* * *

Doktor Rıza Nur, *Carmen* operasını manzum olarak tercüme etmiş. Yahya Kemal kendisine bazı tenkitlerde bulununca Rıza Nur, "Ben dört sene aruz okudum," demiş. Yahya Kemal de "Öyle ise ben de dört sene tıp okuyayım da sizinle tababete dair münakaşa edeyim!" diye cevap vermiş.

* * *

Dilimizi tersine cümlelerle bozmak istiyenlere Yahya Kemal, "Ben de teceddüt taraftarıyım ama reform tam olmalı! 'Dim gel, ve e!' demeli" demiş.

Bazı Manzum Lâtifeleri

Yahya Kemal, tâ gençliğinde şiir yazmaya çalıştığı ilk zamanlarından beri, Mallarmé gibi şiirlerinin her mısraını uzun zaman zarfında müşkülât ile yazabilir, hem de, yine Mallarmé gibi, lâtife halinde bazı hafif mısralar söyleyebilirdi.

Harikulâde bir nazm dehası olan Victor Hugo da eğlenmek için yazdığı böyle herhangi bir kıt'ayı, beyti, mısraı kâğıtları arasında Paris Millî Kütüphânesi'ne vakfetmiş bulunduğu gibi, daha basılmamış olan herhangi bir satırının da okunulmasını, kopya edilip tab edilebilmesini vasiyet etmişti. Eserinin tab'ından nice senelerden sonra şimdi hâlâ basılmamış mısraları tesbit edilince bazı yeni tab'ıları meydana getiriliyor. Yahya Kemal'inkiler de ne kadar tam olarak neşir edilebilirse o kadar muvafık olur.

Yahya Kemal'in bu manzum lâtifelerinin birkaçı Ruşen Eşref'le birlikte yazılmıştır.

Yahya Kemal'in eserlerinin ne şekilde basılacağını ve bu mısraların nereye konulacağını bilemiyorum. Kendisi bunların ziyan olmaması için güzel yazısı ile bunları itina ile deftere kaydederdi.

Bu mısraların bazıları, basılırken, zamanlarına ve mevzularına dair bazı hafif izahlar bulunması lazım görünür.

* * *

Uğraşmanın neticesi, Abdülhamid ile,
Berr-i atîki boyladı, bahr-i cedid ile.

(Abdullah Cevdet, menfâsı olan Trablus-u Şam'a Bahr-i Cedit vapuru ile gönderilmişti.)

* * *

Biri bî mezheb-ü îman Fâzıl,
Birisi ortada şişman Fazıl...

(Bunlar Paris'te gençlik zamanının arkadaşlarıydı.)

* * *

Bir Türkü görüp demek ya sîd-i
Tam ... yemenin arapçasıydı!

(Paris arkadaşları arasında biri herkese "Siydi" diye hitabederdi.)

* * *

Sarınca âteşi aşk ufk-u kâinatımızı
Kömürcü hâfıza vakfeyledik hayatımızı!

(Musikişinas Kömürcüzâde Hafız Efendi'ye telmih.)

* * *

Gel ey Aleksaniyan, nâmdâr oyuncu.
Bir facia yapmış Âkil Koyuncu!

(Âkil Koyuncu *İfijeni*'yi hece vezniyle tercüme etmişti.)

* * *

Hamdullah, Hamdullah durdu.
Elinde Türk Yurdu...

(Türk Ocağı zamanlarıydı. Ziya Gökalp'ın böyle ilahî edalı şiirleri vardı.)

* * *

Bâki Efendi, Rıfkı Melûl, bir de bendeniz
Bizler ikinci devre melâmilerindeniz!

* * *

Söyle bir gün, gelince bir sırası,
Neydi kasdın Bebek şamandırası!

(Damad Ferid Paşa'nın sadaretinde kendisini Paris'e götürecek olan vapurun Bebek şamandırasıyla zincirleri arasında bir gürültü olmuş.)

* * *

Bir sekt-i melih bahsi çıktı,
Hatta İzzet Melih bıktı!

(Bunları Lozan'da söylemiş olduğu iki üç mısraını Hüseyin Cahid bir makalesinde neşretmişti.)

* * *

Cahit Beye raksı öğreten kız
Bir saniye durmuyor rakıssız!

* * *

Bıktım iki Perle bir Per As'tan
Gitsem diyorum Lozanpalastan.

(İşte aralarında müşterek olan mısralar bunların olması idi. Ruşen Eşref sonra bu müşterek beyti değiştirmişti.)

* * *

Gördüm iki bahtiyar insan:
Ahmet Cevdetle Ahmet İhsan.

* * *

Ahmet İhsan poker oynar nasıl oynarsa sabi,
Kazanırken âsâbî, kaybederken âsâbî...

* * *

Hiç sorma o Mehlika nemizdir?
Farzet ki Saba melikemizdir.
Yalnız Borivaş'da rakseder o!
Mânend-i Saba gelir gider o!

(Lozan'da Belkis Râtip Hanım için).

* * *

Yine arttıkça artıyor hüznüm,
Bern'in arkadlarında geçti günüm!

* * *

Yahya Kemal, hariciyeci bir arkadaşı için:

Bir gelir âleme bir böyle külüstür sanırım,
Hâlikin bir daha halketmesi güçtür sanırım!

* * *

Yahya Kemal Ankara'da:

Bâzan vekil olur ki oynar çelik çomakla;
Altüst eder cihanı bir zeybek oynamakla!

* * *

Yahya Kemal Madrid'de.

Madrid'de kahvehâneyi gördüm ki havradır,
Bir yerdeyiz ki söz dediğin şey palavradır!

* * *

Yahya Kemal Avrupa'da:

Yahyayı saran âteşi sâri idi Şarka'
Mahvoldu o âteşle nihayet Danimarka!

* * *

Yahya Kemal Prague'da

Bir şehridi daima güneşsiz
Tek semtini görmedim Beneş'siz.

* * *

Yahya Kemal Taksim'de:

Şuurun ihtilâli tecennün raddesinde,
Arar Fahri Celâli Lamartin caddesinde!

Paris'e Dair Bir Mektup

Gençlik yıllarını Paris'te geçirmiş olan Yahya Kemal senelerden sonra tekrar aynı yerlere döndüğü zaman sukutu hayal içinde kalarak bu mektubu yazıyor:

3 Haziran 1924, Paris

Muazzez efendim. Görüştüğümüzün ertesi günü yola çıkmıştım. Bir aya yakın oluyor ki Paris'teyim. Ben mi çok değiştim? Paris mi çok değişmiş? Pek iyi farkedemiyorum; lâkin galiba ikimiz de çok başkalaşmışız.. Paris'te eski tadı hiç bulamadım. İkametimin ilk haftasından itibaren İstanbul'u özlemeye başladım. Bütün Paris'te eski tadını muhafaza eden yalnız "Noctanbuller" kabaresi kalmış; dün akşam oradaydım; bu hükmü verdim. "Teatre France" eskisi gibi, lâkin bizim zamanımızın büyük aktör ve aktrisleri eksilmekle birşeyini kaybetmiş gibi. Bulvarlardaki komedi ve vodviller bana tahammülfersa göründüler. Paris'te şimdi çok nüfus, çok otomobil, eskiden pek çok ecnebi var. Eğlence pek çok lâkin eski tadında değil, garip bir şeye dikkat ettim; gece hayatı sönmüş, saat ondan onbirden sonra en meşhur barlar bile sönmeye başlıyor. Kartiye Laten bilhassa pek sönük; eski keyif ve şevk kalabalıklarının yerlerini şimdi spor kalabalıkları tutmuş. Fazla tafsilâta hacet görmüyorum, dönüşte uzun boylu görüşeceğiz.

Yeni çıkan kitaplardan Andrè Gide'in Incidences*'lar diye bir kitabını gördüm. İçinde Türklüğü en zehirli bir husumetle hırpalamak isteyen bir seyahat defteri münderic. Şimdiye kadar aleyhimizde ya-*

zılmış yazıların en yılanca yazılışı şüphesiz bu notlardır; okurken sinirlerim bozuldu.

Bizim İstanbul gazetelerini gördüm; siyasî hırıltılarımız uzaktan çok elîm bir tesir hasıl ediyor. Vatana bir daha acıdım.

Daha onbeş gün kadar buradayım; mektubuma cevapnâme lûtfederseniz alabilirim; sonra Viyana ve Peşte yolları ile İstanbul'a döneceğim. Ellerinizi muhabbet ve tahassürle sıkarım muazzez Şinasi bey.

Yahya Kemal

Şiir ve Tarih

Yahya Kemal, memlekete daha dönmeden önce, Paris'te bulunduğu sırada ilk bazı mısralarını hayranlarından duyardık:

Tâ kutüpten götüren sarsar-ı mevc efkenle
O mutantan gemiler bahr-ı muhit-i hindi
Mavera-yı mevecatında birer şahindi!

Elveda anlı şanlı saltanata,
Top köpürdükçe şaha kalkan ata.

Edirne'ye giren Sultan Selim için de:

Giriyor şehre yağız bir atın üstünde zafer,
Zerhpûş, alnı çatık, başta demirden muğfer!

Yahya Kemal burada kaldığı bu son senelerde École Libre des Sciences Politiques'de hocası müverrih Albert Sorel'in dersleriyle tarihi belki milliyetçi bir şuurla düşünmeye koyulmuştu.

Albert Sorel, günün birinde kendisine harikulâde bir tesir icra eden bir cümlesini söylemiş. Bu Fransızca cümleyi Yahya Kemal'in ağzından aşağı yukarı şimdi şöyle hatırlıyorum. Zira kırk yıl kadar devam edecek bir müddet içinde hâtırasını Yahya Kemal'e birkaç defa bahsetmiştim ve kendisi de hâtırasından Albert Sorel'in böyle dediğinden bahsetmişti. O:

"Dans le monde on n'a pas encore découvert deux choses: le pôle dans la géographie et le Turc dans l'histoire!" Yani, "Dünyada daha keşfolunmamış iki meçhul var: Bunların biri coğrafyada kutup, diğeri de tarihte Türklük!" demiş olacak.

Yine, Yahya Kemal başka bir gün de, Paris'te, Mazarine Kütüphânesi'ndeki bir memurdan bir kitap istemiş. Mütevazı giyimli bu adam kendisine istediği kitabı vermekle iktifa etmeyerek bir de, Türk olduğunu anlayınca: "Siz Türk değil misiniz? Benim sizin milletiniz için bir tarih kitabı neşrettiğimi bilir misiniz?" diye sormuş. Bu adam 1896'da *Introduction à l'Histoire de l'Asie, les Turcs et les Mongoles* müellifi, muhterem bir üstad telâkki etmemiz iktiza eden Türkolog ve ırken Yahudi bir Fransız müverrihi olan David Léon Cahun imiş. Yahya Kemal onun 1891'de neşretmiş olduğu *Hassan le Jannissaire* isimli tarihî romanını da okumuş. Sonraları da Mithat Cemal'in bir albümünde Léon Cahun'ün Namık Kemal'e, Paris'te bulunduğu sırada: "Mon Cher Kémal" diye hitabedecek kadar lâubali bir mektubunu gördüm. Yazık ki Paris Sefaretimiz bu üstadı Paris'teki Türkler muhitinde tanıştırmamıştı.

Yahya Kemal'in, ilk sefareti olan Varşova sefaretinde, memleketimizden uzakta kaldığı sırada bana göndermiş olduğu mektup tarihimiz hakkında düşündüklerini gösteriyor:

13 Teşrinievvel 1926, Varşova

Muazzez Abdülhak Şinasi. Adresinizi bugün öğrendim ve hemen yazıyorum; birkaç ay önce öğrenmiş olsaydım ne kadar iyi olurdu. Korkarım ki bu muhabere bahsinde yine beni haksızlıkla itham edeceksiniz. Siz benim adresimi biliyordunuz, niçin iki satırlık bir şey yazmadınız, desem serzenişimin haklı olduğunu kabul eder misiniz?

Her ne ise... Bildiğiniz gibi, dört aydan beri Varşova'dayım. Çok sükûnlu bir hayat geçiriyorum. Sayi haricinde muttasıl okuyorum, edebiyatın sağlam ve sahih nevi olarak nazarımda tarih kaldı. Şiir edebiyattan sayılmadığı için onu nâdir ve müstakil bir cevher olarak bir tarafa bırakıyorum. Dediğim gibi, bir hayli eski tarih okudum. Şimdi, bu yaşımda, daha iyi anlıyorum. Diyebilirim ki vatanda millî teşekkü-

lümüzü ilk defa iyi anladım. Etrafımda İstanbul kütüphâneleri bulunmadığına yanıyorum. İstanbul'da iken vaktimi beyhude geçirdiğimi az okumuş olduğumu idrâk ediyorum.

Okumakta olduğu gibi, yazıda da edebiyat heveskârlığından uzağım. Théophile Gautier ölürken Sobre bir eser vücuda getiremediğini merâretle hissetmiş. Ben şiirdeki birkaç parçamdan memnunum; fakat okunacak şeyleri okumakta geciktiğime nâdimim. Henüz vakit var mı diyeceksiniz? Onu pek zannetmiyorum. Girdiğim yaştan iniş aşağı bakmaya başladım, bizim nesil ihtiyarladı ve ihtiyarladığının pek farkında değildir; ben farkına vardım.

Varşova'dan ikinci bir mektubumda bahsedeceğim. Bu ilk mektubum bir methal olsun. Tahassür ve muhabbetle ellerinizi sıkarım aziz ve nâdir muhibbim, efendim.

Yahya Kemal

Adres daha sarih olarak:
Szopéna 2a, Varşova

Bütün bu zamanlarda, Yahya Kemal ile görüşebildikçe kendi yazacağı şiirleri bir Dîvan-ı eş'ar tarzında, İmparatorluğumuzun azametli zamanlarının muhtelif devirleri, tarihî olayları, yaşayan kahraman ruhlu insanların simalarını duyuran bir tarih kitabının resimleri gibi bir albüm nevinden düşündüğünü anlardık.

Hakikaten Yahya Kemal'in bu Epique, bu destanî ve hamasî nice şiirleri yavaş yavaş ve birer birer ikmal edilerek meydana çıktıkça bu muhteşem zamanların içindeki kahramanların ruhlarına akseden bir ışıkla millî bir vasfın humması içinde millî bir şiveye ve sırlarına ermiş oluyordu.

Öyle ki hatırımda kalmış olan bu şiirlerin isimleri, "Sultan Fatih'in İstanbul'a Gelişi, Girişi", "İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel", "Üsküdar Vasfında Gazel", "İstanbul Fethini Gören Üsküdar", "Üsküdar'ın Dost Işıkları", "Gedik Ahmed Paşa'ya Gazel", *"Çıktı Otranto'ya pür-velvele Ahmed Pâşâ"*, Yavuz Sultan Selim zamanları, Sultan Selim zaferleri, *"Sultan Selîm'e*

girye-künân oldu tûğlar!", "Koca Mîmar Sinan", "Süleymaniye'de Bayram Sabahı", "Mohaç Türküsü", "Sene 1140", "Şerefâbâd", "Hayalâbâd", "Itrî", "Eski Musikî", "İstanbul'un O Yerleri", *"Her katresi bir zemzeme-i Sûz-i Dilârâ / Her sâati bin peşrev-i şattarâbândır."* "Tanbûrî Cemil'in Rûhuna Gazel", "Abdülhak Hâmid'e Gazel", *"Kandilli'den Çubuklu'ya çıktık gezintiye"*, "Çubuklu'ya Gazel", *"Mâzî köyünde, hâtıralar gölgesinde kal!"*

Bütün bu hâtıralar, bu şiirler bizlere hiç duyulmamış olsa kültürümüz ve tarihimiz bakımından noksan ve bir ziyan olacağı anlaşılıyor.

Bir tarih kitabında yaşanmış asırlar bir milletin mevcudiyetini teşkil ettikleri gibi şairler, bu mevcudiyetin ruhunu duyan asıl büyük müverrihler oluyor. Yahya Kemal memleketimizin tarihini belki herkesten ziyade bilir ve bunun için daha çok severdi. Bellidir ki tarih yalnız birtakım vesaikin toplanmasından ibaret değildir. En güzel ve en önemli tarih kitapları yalnız fişler üzerine istinat edilemez. En büyük tarih eserleri en derin şairlerin yazdıklarıdır. Bunun için denilebilir ki Yahya Kemal İmparatorluk zamanlarımızın şuuruna en ziyade nüfuz ederek sırrına ermişti. Bu zamanlardan bahseden her musahabesi o geçmiş zaman parçalarını tekrar canlandırmış ve duyurmuş oluyordu. Her musahabesi bir tarih dersi oluyordu. Gerçi bir müddet kendisi için İstanbul Fakültesi'nde bir tarih kürsüsü ihdas olunması düşünülmüştü. Şerait, kendisini tatmin edememiş olduğundan bu tarih konuşmaları tanzim edilmemiş ve bu dersler hiçbir zaman yazılmamıştır.

Şimdi ancak kendisinin tasavvur ettiği şekilde geçmiş bu zamanlar millî bir mevcudiyetin şiiriyle canlandırıldıkça millî tarihimiz duyuluyor.

*Şairin Altmış Beşinci Yılı**

1884'te, Üsküp'de doğan bir çocuk şüphe yok ki dünyaya büyük bir şiir kabiliyetiyle gelmişti. Onun küçüklüğü ve ilk gençliği hakkında az şey biliyoruz. Bu devresinde dikkati üstüne daha çekmemişti.

O, 1902'de İstanbul'a geliyor ve 1903'te Paris'e –o vakit Avrupa'ya gitmek müsaadesi verilmediğinden– kaçıyor. Orada gazeller ve garp tekniğinde manzumeler yazıyor.

O zamanki Paris'in emsalsiz sanat ve şiir muhitinin kendisine en güzel dersleri vermiş, en iyi nümuneleri göstermiş ve en derin bir surette tesir etmiş olduğunda hiç şüphe yoktur. Artık bütün ömrü boyunca sürecek huylarının yerleştiğini görüyoruz. Gündüz nice tahlilleri yapılan ve gece rüyalara karışan mısraları, zamanın tecrübesine tâbi tutmak üzere haftalarca, aylarca ve bâzan senelerce ağızda sakız gibi çiğneye erite ibda etmek sanatı! Bu âdeta dinî bir taassupla vücuda getirilen mısralar yanında, hezel ve lâtife vadisinde kolay ve açık mısralar yazmak âdeti! Sonra yine âdeta mısralar kadar itina ile hazırlanan nükteler yapmak zarafeti!

Velût olmadığı söylenen şair birçok mısralar yazmıştı ve yazıyordu. Fakat bunları kafasında taşıdığı bir mükemmeliyet derecesine varmak gayesine kurban ediyor, mevsim sonunda yapraklarını döken bir ağaç gibi, feda ediyordu. Böylece ilk gençliğinin hemen bütün şiirlerini red ve inkâr etmiştir.

* Yahya Kemal'in 65'inci yılı tes'id olunduğu gün 2 Aralık 1949 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesinde neşrolunan yazı.

Ancak bu sayede, ilk kalan hatta bâzan bitmemiş, yarım oldukları halde, ilkbaharda cıvıldaşmaya başlayan kuşlar gibi, ses ses, perde perde bütün bir sıcak iklimi müjdeliyor ve şairin gönlünü hoşnut eden bu sesler başkalarının hâtıralarına nakşolunuyordu.

1912'de İstanbul'a dönünce, Yahya Kemal'in daha şiirleri olmadan mısraları, eseri olmadan şöhreti vardı, Tevfik Fikret'in bir başka şair, Abdülhak Hâmid'den bahsederken dediği gibi *"Geçer hengâmeler mesud-ü muzlim; yâtır-ü nâşad"* heybelerinde saadetlerle felaketleri, zevklerle zehirleri beraber getirip götüren günlerle gecelerin kafilesi geçedursun, ortada Balzac'ın "hakikat" diye andığı eser kuruluyor ve kalıyordu. Manzumeleri *Yeni Mecmua*'da aruzdan oldukları için "Bulunmuş Şiirler" diye neşrediliyor, şair maziperestlikle, Yunanperestlikle ve daha bilmem nelerle itham olunuyordu. Birtakım eski dostlarıyla münazaraları, münakaşaları, anlaşmazlıkları, kavgaları, ayrılışları ve matbuatın bazı sinsi ve imzasız hücumlarına mâruz kalışları oluyordu. Fakat hâlis insan aşkına bütün vefâsıyla sâdık kalmış bir aşk şairi, "Ömrün bütün ikbâlini vuslatta duyanlar"ın şairi olduğunu bilmek emniyetine mazhar olacaktı.

1920'de başkalarıyla birlikte *Dergâh* mecmuasını çıkarıyor, daha sonra *İleri* gazetesinde millî mukavemet hislerini destekleyen başmakaleler yazıyor, Ankara'ya gidiyor, *Hâkimiyet-i Milliye*'de başmuharrirlik ediyor, ancak bu neşriyata devam edemiyor. Çünkü fikir adamları otoriter bir idare altında, nelere müsamaha etseler, yine bir türlü makbul olmazlar. Nihayet mebus ve sonra Prag'a elçi oluyor. Memleketten uzak kalması şaire Türkiye tarihini içten keşif ve fethetmek fırsatını veriyor. Şairlerin de kahramanların ırkından olduklarını biliriz. Yahya Kemal'in bazı şiirleri milliyetçilik mâbedinde evliyaların ve kahramanların hâtıraları yanında yanan kandiller gibi tarihimizin içini aydınlatan ışıklardır.

O, 1933'te tekrar memlekete dönüyor. Ömer Hayyam'ın rubâîlerini, yine rubâî vezniyle tercümeye başlıyor. Ve kendisi de birçok rubâîler yazıyor. Bir güzel, bir ince yaz havası açıklığı içinde parıldayan İstanbul mahallelerinin yüzünü ve ruhunu

şiire aksetmiş duyarak kendini bir İstanbul şairi bilmek hazzını bol bol tadıyor.

1944'te politikanın cilveleriyle ekseriyet fırkasının mebusu intihap olunuyor ve sonra edilmiyor. Ve hayatın bu keşmekeşleri içinde yavaş yavaş vücudunun tabii inhitatlarını duymaya başlaması, bazı davetlerini dinlediği ve bazı seslerini gönlünde senelerdir taşıdığı nice şiirlerin daha bitmemiş kaldığını görmesine rağmen nice şairlerin, Hugo gibi, en güzel şiirlerini ihtiyarlıklarında yazdıklarını bilmek tesellisini ve Türkçenin belki en güzel mısralarından birçoğunu yazmış olmak emniyetini duyuyor.

Ömrünün bu 65'inci yılında, şair bugünkü tertip ve muvazenesine ermek ve şiirini bugünkü kıvam ve tesirine erdirmek için, acaba bizim bilip bilmediğimiz kaç istihaleden geçmiştir? Tâ gönlümüzü saran bu derin sesleri Türk mısraına aşılamak muvaffakıyeti kim bilir ne uzun bir sabır ve itinanın mahsulüdür? Bu tashihten tashihe, daha derinlere inmek, daha güzele varmak hüneri, ne büyük bir inat ve ısrarın mükâfatıdır? Böyle tesadüfî süslerden ve zoraki sözlerden kaçış, eslâfın belki gevezelik ettikleri mevzularda ancak zarurî kelimelere mutavaat için ne büyük bir feragat ister! Şair bu mertebeye ermek için kaç kitabın tesiri altında kalmıştır? Kaç üstad ve inanç değiştirmiştir? Kaç çile doldurmuştur? Kaç tefrih devresi geçirmiş, kaç faaliyet ve atalet, hırs ve sükûnet, rüya ve hakikat fasılları yaşamış, kaç nöbet atlatmıştır?

İşte, sâfî halis şiire bu tam bağlılık, bu hodgâmlığa dönen sanatkâr feragati, bu uzun evliya sabrı, bu rüyalara karışan tashihler, bütün bu geçmiş mevsimler, iklimler, estetikler, kitaplar, üstadlar usârelerini şiirine katarak ve onun bugünkü sonbaharında gönlümüze ve rikkatimize dokunan renklerini olgunlaştırarak bütün şiir seven ve millî kültüre hürmet besleyenleri bugün etrafında toplayıp birleştiriyor ve bunları bir şiir mucizesi karşısında bulunduklarına inandırıyor.

İstanbul Semtlerinde Aşk Duyguları

Şiirin ruhlara nüfuzu için gençlik zamanında bir mi'ad, bir "vakt-i merhun" vardır. Her neslin kendisiyle birlikte bir mevsim gibi başlayan aşk, hayat ve dünyâ şiirini âdeta icmâl ve hülâsa eden birkaç aşk şairi bulunur ki bunlar bizi asıl şiirleriyle gençliğimizde aşılandığımız duygulara sâdık bırakırlar. Asıl şairlerimiz onlardır. Aşklarımızın şairleri onlar olur. Burada bir billûrlaşma mucizesine şâhid oluruz. Yirmi beş yaşlarımız civarında bu şairlerle aramızda öyle bir mukarenet, bir akrabalık teessüs eder ki artık ömrümüzce bir daha bu şiirler kadar müessir ahenkler duyamayız.

Yahya Kemal, işte bizin için –kendisinin inkât etmek istediği Ahmet Hâşim'le birlikte– böyle bir mucizeyle aşk şairi olmuştu. Olduğu zamanlar, İstanbul'un güzel bütün semtleri bir aşk hâtırasıyla aşılanmış gibi, hepsi de bir aşk diyarı hâlinde görünürdü.

Abdülhak Hâmid gençliğinde Paris'te bulunduğu sıralarda bütün Paris mahallelerini ve gezinti semtlerini bir aşk mâcerası ve vuslat bahçesi gibi hatırlıyor. *Divaneliklerim* diye vasıflandırdığı küçük şiir kitabının bütün manzûmeleri böyle birtakım semtlerdir: "Ville d'Avray", "Cité d'Antin", "Auteuil", "Vantadour", "Père Lachaise", "Saint-Germain", "Engain", "Champs-Elysées", "Maison Laffite", "Robinson", "Montmorency".

Yahya Kemal Paris'ten meşhur avdetinde bazı mahalleleri birer aşk hâtırasıyla birleştirmek ister gibi, ikinci mısraı yazılmamış ve daha dolmamış bir manzumesine "Nizam" ismini

vermişti.

Komşumuz Şair Nigâr Hanım onun bu seri şöhretinden biraz alınıyordu. Büyükada'dan bahsettiği bir gün ona herkesin mutlaka bir gençlik ve aşk hâtırasıyla merbut kaldığını söylemişti. Duymak istediği bu şiirin:

Dediniz hissedince maksadımı
Beni hâlâ bu genç unutmadı mı?
Ki bugün bekliyor bu yollarda?

mısralarını duyunca bu, kendisine kâfi görünmüştü. Sanatkârların kıskançlığına tefevvuk ederek bu mısraların hazzıyla onun şöhretine taraftarlığa dahil olmuştu. Nigâr Hanım, Büyükada'nın rüzgârıyla Yahya Kemal'in şiirine ve şöhretine medihkâr olmaya iltihak etmişti.

Yahya Kemal'in şiiri, ilkönce bir "incubation" devresinden sonra bir doğuş, bir çocukluk devri geçiriyor ve sonra bir olgunluk, dolgunluk devriyle bir kemâle ermiş oluyordu. Kendisine henüz büyük bir şöhret kazandıran üç dört manzumesini yazarken onunla daha ziyade temas etmiştim. Bir gün, nihayet, bu 1931 senesi sonlarında sanıyorum, –zirâ bunlar, kendisi tarafından değil, ancak yabancılar tarafından 1918 diye kaydedilmiştir– bir gün Yahya Kemal, bu şarkılarını okumaya yâni duyurmaya başladı: *"Yâd et ki seviştikti ilâhî adalarda!"*, *"Sâz sesleri tâ fecre kadar körfezi sardı!"*, *"Bendim geçen ey sevgili sandalla denizden!"* yahut *"Aşkın daha bak geçmedi bir yıl üzerinden!"* Benim hep "Boğaziçi şarkıları" diye tehayyül ettiğim bu şarkıları kendisi "İlâhî Adalarda Şarkılar" diye tavsif etmişti. Bu üç dört manzumenin nasıl doğduklarını ve büyüyerek olgunlaştıklarını görmüş ve duymuştum. Bâzan biraz hafif gelen bazı mısralar, kelimeler olgunlaştıkça, mânâlarına ermişler gibi harikulâde daussılalı bir zamanın aşkını ifade ediyorlardı. Şairin bazı mısralarında genç zamanlarımızın –ki kendisi *"Bir hayli mısraında kalan bûy-i kâkülün"* dediğini duymuştuk– eğer bu manzumelerin bazı ilk kelimeleriyle onların yerlerine geçmiş olanları kıyas edebilseydik eski şiirimizi anlayan meraklıların bu kelimelerin buluşmalarına ne kadar

meclûb olacakları belliydi. Şairin dehâsı sâdece bir gönül ilhamının mes'ud ve şâtır bir neticesi değil, dikkatli bir zihnin ameliyesi neticesi görünüyor.

Fakat bütün şarkılar, bu aşk duyguları, bütün bu İstanbul semtlerinin şiirleri, kanaatimce, yalnız "ilâhî adaların şarkıları" olmakla kalmıyor, hatta yalnız "Boğaziçi şarkıları" olmakla da iktifa etmiyor, bütün İstanbul semtlerinin daha umumî ve daha şâmil bir ifade ile, belki İstanbul aşk şarkıları denilmek isteniyordu.

Şair bu şarkıların bu şiirlerin kelimelerini nasıl intihap etmiş ve kullanmıştı ki doğrudan doğruya aşkının daussılasını söyler gibi, bu mısralar emsalsiz bir gönül musikîsi tesiri uyandırıyordu. Bu zâhiren pek sâde fakat pek içli duyduğumuz bu mısralar ilânihaye canlı kalacak bir bal içinde avlanmış arılar gibi, bu dilin tadında duyuluyordu.

Bunları duyduğum zaman gönlümün ilelebet bu şiirin tesirinden kurtulamayacağını, gençliğimin hâtıraları gibi onları duyar duymaz aşınmaz ve ölmez duygular gibi tekrar bulacağımı anlamıştım.

Yahya Kemal'in bu tarzda şiirleri, dinlenmedik mucizevi bir tesir ile büyük bir aşk şiiri olmuştu. Şiirinde artık aşk bir çocuk oyuncağı değildir. Aşk bu şiirde vakarlı, söz götürmez, fermânının önüne geçilmez eski büyük şairlerin bize duyurmaya çalıştıkları bir nevi humma gibidir. Zira bir eski zaman aşkıdır. Sevilen kadınlar birer Leylâ ve âşıklar da biraz Mecnûn gibidirler. Burada *"Ömrün bütün ikbâlini vuslatta duyanlar!"* duyulur.

Nihâyet İstanbullu olmayan Yahya Kemal aşkının sâyesinde, vaktiyle "İstanbullu" dediğimiz bir üslûba, bir şîveye, bir nükteye ererek gönlünün –en ince ruhlu sanatkârlarımız gibi– bu şehrin aşkını çekerek şîvesinin hâlis bir üstadı, tam bir İstanbul şairi olmuştu. Şehirlerin en güzeli olduğu kadar en içli olanı görülen mahallelerine, semtlerine birer birer isimlerini vererek, birer birer onları üfler gibi saydığı bu aşk semtleri güya aldıkları birer davetiyeye uyarak –daima müştak ve mütehassir duyduğumuz gözlerimizin önlerinde– birer aşk hâtırasını duyururlar. Şair de birer birer hepsini yâd etmeye koyulur:

"Cânanla çıktığım tepeler.. Başta Çamlıca..."

"Mevsim mütehayyil vakit akşamdı Bebekte"

İçlerinden oyulmuş, içlenmiş birer şiir olmuş bir Kandilli, Körfez, Kanlıca vardır ki hâtıralarımız içinde bile görmeye, hatırlamaya bile kıyamayız.

"Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye nerdeler?"

"Bağlarbaşı'nın goncası bir yosma civandır!"

Ve bütün bu mahalleleri, şiirleri birer birer bize bir aşk hâtırası oluveriyor:

İstanbul'un öyledir bahârı;
Bir aşk oluverdi âşinâlık...
Aylarca hayâl içinde kaldık;
Zannımca Erenköyünde artık
Görmez felek öyle bir bahârı.

Edebiyat Üstadı Yahya Kemal

Bir şair demek belki daima vecd içinde kalan bir adam demektir. Her şairin de kendi şiirinin dehâsı haricinde belki bir edebiyat üstadı olması lazım gelmez. Fakat büyük şair Yahya Kemal yalnız şiiriyle iktifa etmez, bir edebiyat müderrisi, bir edebiyat münekkidi sayılmalıdır. O, yalnız büyük bir şair değil, aynı zamanda bütün mânâsıyla bir edebiyat üstadı olmuştu. Edebiyatın bütün meseleleriyle değilse bile mühim bir kısmıyla alâkadar oluyordu. İsmi etrafında birtakım edebî meseleler canlanmış ve birçok edebî mevzularla münakaşalar sürüklenmiş oluyordu.

Yahya Kemal espriyle konuşan birisi olduğundan sözleri meşhur oluyor ve sohbetleri –Anatole France'ınkiler gibi– yazılmış kitaplara mevzu olarak alınıyordu. Nasıl ki son zamanlarında fikirlerini ve sözlerini kaydedecek genç bir hayranı bulunmuştu.

Eski zaman şairlerimiz bilhassa sünûhât ile meşgul olurlar, uğraşırlarken; Yahya Kemal, bilâkis, o, ilhamını kaydetmekle beraber bunun yanında bir de pek ziyade dikkatle hesaplı, meraklı ve bütün kültürümüz mevzu'larının hazinedarı olmuş, dil hazinemizde her kelimeyi, mücevherler gibi tartan bir servet hazinesinin kilidini açan müstebid bir üstadı gibi olmuştu.

Edebiyatımızın büyük bir noksanı nesillerden beridir, büyük bir edebiyat münekkidimizin yetişmemiş olmasıdır. Yahya Kemal yıllarca Türk Ocağı'nda fuzulî olarak bir edebiyat kürsüsü dersini, şifahî olarak işgâl etmişti.

Yahya Kemal sanattan ve bilhassa şiirden bahsetmeye başlayınca bizi aldatmayan hakiki bir göstericimiz oluyordu. Kendi kendimizi bildik bileli onun ışığı, kırpmıyan bir yıldız gibi sâbit görülmüştür.

Sanatkârlar da alelâde değil biraz harikulâde insanlar sayılır. Zihni mütemadiyen şiir meseleleriyle uğraşan, onu muttasıl tefsir etmek isteyen bir şerh ile şiir halkasını muttasıl genişleterek nurlandırmak isteyen bir edebiyat münekkidi ve en nüfuzlu bir edebiyat müderrisi olmuştu.

Yahya Kemal her mısraın kelimeleri üstünde müşkülpesent bir titizlikle o kadar cümlelerin ilk kalıplarından sonra istihâle ettikleri şekillerine kadar değişmeleri, buluşmaları, bütün bu itinaları, bir edebiyat dersi, bir mükemmeliyet dersi nümunesi oluyordu.

Şairin daha hiç basılmamış zamanlarda şiirleri ezberden biliniyordu; fakat kendisi bunları hâlâ yazılmamış gibi telâkki ederek nice bu zamanlar içinde bitmiş telâkki ettiğimiz bu manzûmeleri arasında henüz bütün kelimelerinin yerlerini daha güzel bir nizam ve daha müessir bir insicama varmak için onların yerlerini değiştiriyordu:

Görmüş âyîne-i sâfında o serv-endâmı
Cûy gülşende bu hicrânını hâlâ söyler!

demesi bize güzel görünürken o düşünüyor. Cûy'un onun görünüşüyle aynı zamanda hicrânını söylerken, beraberce duyurulması için:

Cûy gülşende bu rü'yâsını hâlâ söyler

demesi, o hâdiseyi şimdi bir rüya gibi hatırlatması hem daha doğru, hem daha ince ve daha müessir oluyor.

Şair Yahya Kemal dilin incelmesi ve derinleşmesi hâdisesini de böyle söylüyor:

Üstâd elinde ser-te-ser âhenk olur lisan
Mızrâba ses verir kelimâtiyle tel gibi!

Bir gazelinde:

Kâinat-ı gaybı tel tel yoklayan mızrâbtan,
Bağteten dervâze-i mâzi açılmış âbtan...

dediğini ne incelikle işitiyor ve duyuyoruz. Lâkin o günün birinde bir kelimesini daha inceleştirerek:

Vehleten dervâze-i mâzi açılmış âbtan.

diye tashih ediyor.

Yahya Kemal'in tashihleri kendi mısralarında yer almakla iktifa etmiyor, başkalarının mısralarına da karışıyordu. O, bu meşhur tashihleriyle pek ziyade merakla ta'mîk ederken merakını yükseltmiş ve arttırmış oluyordu. O, artık yalnız kendi mısralarındaki kelimelerin yerlerini daha ziyade düzenlerken artık kendisinin tashihlerini ikmâl etmiş gibi hemen bütün eski Dîvan Edebiyatımızın, gazellerinin, mısralarının, klasik nazım şekilleriyle alâkadar oluyordu. Nazireler, Tahmisler, Tazminler, Taştîrler, Terbîler yazdığı gibi, başkalarınınkilerini okurken onların bu mısralarındaki kelimelerin yerlerini de değiştirmeyi biliyordu. Ve onun bu yerleştirmeleri insana edebî bir ziyafete iştirâk etmek zevki oluyordu.

Bir gün kendi mısralarının yanında bu yerli yerlerinde duran eski mısralardaki kelimelerin yerlerini değiştirerek onları renk ve ahenk bakımından aldıkları yeni şekiller ve erdikleri yeni mânâlar karşısında Yahya Kemal'in yeni bir eser yazmış kadar ehemmiyetli tashihler yaptığını duymuş oldum.

Yahya Kemal, kudemâdan dediğimiz on kadar şair, Hayâli, II. Selim, Şeyhülislâm Yahya, Nâili-i Kadim, Neşâti, Sâbit, Nedim, Galip Dede, Sürûri ve nisbeten daha yakın zaman şairlerimizden tanınmış yine on kadarı, Namık Kemal, Yenişehirli Avni, Recaizâde Ekrem, Ahmet Hâşim, Cenab Şahabeddin, Abdülhak Hâmid, Mehmet Âkif ve Mithat Cemal'in bazı mısralarında bu yolda tashihlerle yeni şekillerini gösteriyor ve duyuruyordu. Bu, yeni tab'ıları olmasa bile, bir edebiyat mecmuasında bunların şekillerini tetkik etmek ne kadar canlı ve ehemmiyetli olacaktı.

Dîvan Edebiyatının bütün bu mücevher mahfazaları gibi duran şiirlerindeki cevahiri Yahya Kemal kendi şiir âlemindeki mısralar gibi, mütehassıs bir kuyumcu marifetiyle, başkalarının mısralarındaki ahenklerini, kıymetlerini, o elmasları, pırlantaları, zümrütleri, lâl'leri, fîrûzeleri tartarak tıpkı kendi şiirlerindeki mısralar gibi ahenklerini, renklerini, yeni yerlere yerleştirerek ve yeni edalara büründürerek daha olgun ve daha derin mânâlara eriyordu. Yahya Kemal'in bu yaptıkları bir nevi beklenmedik bir iştirâk oluyordu. En muvaffakıyetli görünen birkaç tanesi olsun nümune olarak gösterilmeli değil midir?

Bütün bu mısra kelimelerinin tashihlerini en renkli ve en ahenkli tartışmalarıyla en ziyade muvaffak olan şair, Mallarmé'nin hayranı olan Paul Valéry olmuştur. Yahya Kemal'in tashihlerinden bahsolunurken onu hatırlatmamak mümkün olmazdı. Paul Valéry, sembolist şiirler neşrettikten ve on sekiz sene kadar hiçbir şey yazmadıktan sonra eski şiirlerinin tashihleri ve 1917'de "La Jeune Parque" şiiriyle birdenbire o kadar büyük bir şöhret kazanmıştı ki 1920'de ilk eski şiirlerinin tashihleriyle yeniden bastırınca kendisi en kıymetli bir şair ve büyük bir mütefekkir olarak tanınmıştı. Yahya Kemal'in Paul Valéry'nin bu tashihleriyle pek alâkadar olması tabii olurdu. 1927'de, Anatole France ölünce Fransız Akademisi üstadın şöhretine lâyık bir intihap yapılması için onun yerine Paul Valéry'nin tayinine karar vermiş ve hükûmet de kendisini hem Centre Méditerranéen müdürlüğüne tayin etmiş hem de Collége de France'da bir şiir kürsüsü ihdâs edilerek kendisinin bu La poétique konferansları vermesini kararlaştırmıştı. Yahya Kemal de vaktiyle "Bahr-ı Sefîd havza-i medeniyeti" fikriyle alâkadar olmamış mıydı? Daha sonra, müzayakada kalınca, Edebiyat Fakültesi'nde kendisinin bir tarih dersi müderrisliğine tâyin olunması mevzubahis olmamış mıydı? Bu teşebbüs ancak bir hesap, tahsisat meselesi yüzünden tatbik olunamamış değil miydi? Bütün bu sebepler için Yahya Kemal'e Paul Valéry'den bahsetmek çok tabii ve yerinde olurdu. Academie Française yerine geçtiği Anatole France için yazdığı nutkunda onun ismini bir kere bile zikretmeyerek ondan hep "meşhur meslektaşımız" demekle iktifa etmesi bizim

taaccübümüzü mucib olmuştu. Sonra da meşhur bir şiir Antolojisinin yeni bir tab'ında çalışmış olan Anatole France'ın Mallarmé'nin şiirlerinin ithal edilmesine mâni olmasına infial neticesinde ondan bir nevi intikam almak ister gibi kendisinden ismini zikretmeden bahsedişi de bizi pek ziyade alâkadar etmişti.

Paul Valéry de şiirlerindeki kelimeleri bir kuyumcu merakıyla tartarak ve mûsikilerini dinleyerek ve edalarının yerlerini değiştirerek büyük bir dikkatle tashih ederdi. Bazı tashihlerinde hatta beklenmedik tezadlarla bile görülmesinden çekinmezdi. Bir şiirinin ya mecmuada, ya bir şiir kitabında, büyük yabancılar dediği yıldızların sükût içinde geçip gittiklerini söyler, ya bir şiir kitabında yahut bir mecmuada ise büyük yabancılar dediği yıldızlar sükût içinde geçip gitmiyorlar, hayır, aksine, haykıra haykıra feryâd ediyorlardı. Yahya Kemal'in Paul Valéry'nin bu muttasıl tashih usûllerine son derece alâkadar olması pek tabii olacaktı. Paul Valéry'den kendisine bahsedilince onun hakkındaki alâkasının azlığına hayret etmiştim. Yahya Kemal'in vâkıa klasik bir eski zaman şiirinin müteassıp bir üstadı gibi Paul Valéry'nin fazla ince subtil ve fazla felsefî şiirden çok zevk almadığı görülüyordu. Anlaşılıyordu ki, yeni bir şiir duymak ve sevmek kabiliyetimiz zaman ile bizden uzaklaşıyor. Yahya Kemal'in Victor Hugo, Nerval, Baudelaire, Paul Verlaine, José María de Heredia ayarındaki şairler önünde, Paul Valéry'yi red ve inkâr etmemekle beraber onlar kadar kendisini alâkadar edemiyordu. Söylediklerimi sâdece susturmak için: "Evet, Paul Valéry, büyük şair ve büyük adam... Fakat kitapları çok satılmaz, şiirleri de halk tarafından çok okunmaz..." tarzında doğru birtakım şeyler söylüyordu. Hülâsa Paul Valéry'den çok fazla bahsolunmasını istemiyor, belki de kendisinin pek sevilmesini muhabbetine bir rekabet sayıyordu. Paul Valéry 1945'de vefat edince o kendisinden on üç sene kadar evvel doğmuş olmakla 61 yaşında idi. O zamanlarda kendisi artık bütün dünya şairleri arasında bulunanlara dair sonuncu kanaatlerine ermişti.

Vaktiyle Yahya Kemal'in dilindeki şaşaayı methetmek isterken bazıları kendisinin "Parnasiyen" olduğunu söylerlerdi. Halbuki dilin parlaklığı yüzünden bir şair "parnasiyen" addo-

lunmaz, Yahya Kemal'in ilk şiirlerinden beri dili hissî ve ruhî duyulmaktadır.

Daha sonra, bir de garip bir yanlışlıkla, dilde bir geri-ileri kavgası duyulmuştu. Eğer şiirde halk mânileri, tekke tiryâkilikleri, okumak bilmeyen cahil edaları varsa bunlar ileri değil, zihniyeti itibariyle, geri sayılmalıdır. Yahya Kemal'in millî dilimizle yazmak istediği manzûmelerin zihniyeti itibariyle bunlar daha ileri sayılmalıydılar. Kendisi dilimizin millî hudutlarımıza varmak ve ancak orada kalmak istiyordu.

Dilimiz yabancı bir propagandanın aleyhindeki tesirleriyle bir buhrana mâruz kaldığı bu zamanlarda, Yahya Kemal millî mefhumları yerlerinden oynatarak onları kaybettirmek dileyen büyük bir suiniyet propagandasına yine bir edebiyat mütehassısı sıfatıyla, yazdıklarına ilaveten düşündüklerini –denilebilir ki bir nevi vasiyetnâme hâlinde– bir dil anketi münasebetiyle dostu Nihad Sami Banarlı'ya kaydettirmek gayesiyle, beyanatta bulunmuştu. Bu itibarla onun dil meselesi hakkındaki düşünceleri yakında tekrar okunulacaktır.

Kitaplarının Basılması Meselesi

Gençliğimizin duyduğumuz rüyalarımızdan biri de Yahya Kemal'in şiirlerinin basılmasıydı. Bir şairin şiirlerinin kitap olarak basılmasını sâde bir hâdise telâkki etmek isteyenler vardır. Halbuki bu, şairin kendisi için o kadar mühim bir olaydır ki, gözlerimiz önünde bu muvaffakıyetsizlik bundan evvel iki defa daha tekerrür etmişti.

Bizden iki nesil evvelki en büyük şair, Abdülhak Hâmid kendi manzûmelerini toplayarak "Hep yahut Hiç" unvânıyla bastıracağını ölümünden yarım asır evvel vaad ve ilan etmişti. Ayrı ayrı küçük ve büyük kıt'ada birçok şiir mecmuası, piyes, roman gibi her türlü neşriyatta bulunan bu şairin itikadınca en mühim kitabı bu mecmua-i eş'arı olacaktı. Şiir listesini tam olarak hazırlayamamış, bazı kopyaları birkaç defa kaybetmiş, muhtelif sebeplerle kitabı tam hazır telâkki edememiş ve nihayet yarım asır evvel vaad ve ilan etmiş bulunduğu halde ölümünden evvel ve hatta sonra da hâlâ bastırılamamıştır.

Edebiyat-ı Cedîde'nin üstadlarından biri olan Cenab Şahabeddin, Edebiyat-ı Cedîde kütüphânesinin neşriyatından olarak bastırılacağı şiir mecmuasını vaad etmişti, mensûr yazılariyle basılmış, *Evrâk-ı Eyyâm* kitabına bir nazire teşkil edecek bu kitap için *Evrâk-ı Leyâl* ismini vermek istemişti. Şair, demek istemişti ki *Evrâk-ı Eyyâm* gündelik hislerin ve hesapların kâğıtlarıdır. Fakat bunlar gecelerin, aşkların, ihtirasların, mahrem ve ruhî yazılarının kâğıtları ve hülâsa şiirleridir. Cenab Şahabeddin bu şiirlerinin bir roman hâlinde duyulacak kısımlarının ya-

zılmasıyla tamamlanacağını söyleyerek daha ikmâl edememişken ölmüş ve bu şiir mecmuası vârisleri tarafından değil, hazırlanmış kısımları basılmamış ve girecekleri yerlere konulmadan büsbütün yabancı biri tarafından Cenab Şahabeddin'in şiirleri diye karmakarışık bir şekilde bastırılmıştır.

Zavallı Yahya Kemal'in şiirleri, kendi ismini taşıyan, mânâsızca *24 Şiir ve Leylâ* serlevhalı ve sonuncu sahifesinde "Bu şiirler Yahya Kemal'in muhtelif mecmualarda çıkan yazılarından iktibas edilmiştir." diye basılmıştır. Kitap o kadar itinasızca basılmıştır ki içinde birçok tab'ı yanlışlıkları bulunduğu gibi, bulunan manzûmelerin sayısı 23 tutar; zira bir tanesi yalnız bir beyitten ibarettir:

Cem bezm-i câmı kurduğu gün şâd olun! dedi
Ey dil harâblar için, âbad olun! dedi

Ve bu 23 manzûmenin biri de "Nazar" olduğuna göre "24 Şiir" denildikten sonra "Leylâ"yı ayrıca kaydetmek tamamen mânâsız oluyor. Böylece Yahya Kemal'in ismi kitabından hariç tutularak, şiirlerinin kazanç hâsılâtından kendisine bir hisse verilmeden büsbütün bu yabancıya kalıyordu.

Yahya Kemal buna son derece kızmıştı. Şairin hayatı ve şiirlerinin güya tetkikleri ve izahları yapılıyormuş gibi kendisine taallûku olan birkaç cümle yanında bütün şiirleri kopya ediliyor ve bu yağma hayatında üç dört defa daha tekrar ediliyordu.

Kendisinin şiirleri, hayatının izahları tarzında gümrükten mal kaçırılır gibi bastırılmıştı. Tâbiler, onun kitabını basmak şerefini kazanmak istemişler ve kendisine bir hayli istifadeli tekliflerde bulunmuşlardı. Kitabını kendi parasıyla bastırdıktan sonra, satışın kendilerine havale edilmesi esasını da dostlar vasıtasıyla tetkik etmişti. Bazı dostları kendisine ikrâzâtta bulunmayı teklif ettiler. Bu teşebbüslerden bir tanesini iyi hatırlıyorum. Sâbık Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın damadı Kıbrıslı Şevket Bey galiba 15 bin kitabının kâğıt ve matbaa masrafları için kitabın satışı ile sarfiyat iade edilmek şartıyla kendisine bir avans vermek istemişti. Başka bir defasında da

noter olan bir dostu şiir kitabının tab'ı için lazım gelen parayı bir avans olarak vermişti. Tamamen itimad olunacak mühim bir baskı müessesesi de bu kitabın tab'ı hakkında bir teklifte bulunmuştu.

Bütün bu görüşmeler, müzakereler, teklifler, taahhütler, projeler birkaç defa o kadar gürültülü şekillerle neticelenmişti ki kendisi artık son zamanlarda bu şiir kitabının tab'ı meselesinden eski dostlarının huzûrunda hiç bahsetmiyordu. Zira, Tarih-i Kadim devrinden kalma gibi görünen ve her defasında temcid pilâvı gibi o kadar ortaya konulan bu işten artık bahsolunması âdeta gülünç telâkki ediliyordu:

Yahya Kemal'in kitaplarının tab'ına himmet etmek diyebilirim ki bunlar yalnız kendisine hizmet etmek sayılmaz. Bu doğrudan doğruya millî kültürümüze, millî zevkimize hizmet etmek sayılır ve bu yüzden bir vazife olarak duyulabilir. Yahya Kemal'in kitaplarının basılmasıyla hemen herkes alâkadar olabilir. Bu millî kitaplarımızın iktizâ ettiği şekilde muntazam ve yanlışsız olarak basılmasını istemek alâkadar olanların bekledikleri bir iştir. Kitapların zevksiz, yanlışlarla dolu tab edilmeleri bir ihtisas işidir. Yahya Kemal'in eserleri millî birer âbide azameti hâlinde olmalıdır. Onun kitaplarının ayrı ayrı birer mîmarisi vardır. Hatta dillerinin bile birer husûsiyetleri vardır. Ayrı ayrı ciltler hâlinde yaşayan bu metinler yan yana karıştırılırsa belki bir hayli tezadlı tesirlere mâruz kalabilirler.

Bizim kitap tab'ılarımız öyle zevksizliklere, laubaliliklere ve yanlışlıklara mâruz kalır ki, bunlar Fransızların "mauvaises plaisanteries" dediklerine benzer. Kitapların tab'ı meselesinde ihtisas olmadan hüsnüniyet sahibi olunması tehlikeyi artırıyor.

Yahya Kemal'in ölüm haberini veren gazeteler, hayatında mühim bir olayı teşkil eden kitaplarının tab'ından bahsedilmeden ve kararlarından tegâfül edilerek "bir kitap"ının tab'ından bahsedilmesi ve hele asıl mühim meseleden tab edilişindeki maddî menfaatin "umumî bir hayır müessesesi"ne bırakılması meselesiymiş gibi bahsolunması insana bu kitap tab'ının birtakım yanlışlıklara maruz kalmak tehlikesini duyurarak âdeta bir sukutu hayale düşüyordu.

Yahya Kemal'in vefâtı duyulunca *Varlık* mecmuasının ben-

den istediği konuşmada 15 Kasım 1958 tarihli nüshasında şunları söylemiştim:

"Yahya Kemal edebiyat üstadlarının, yazdıklarını itina ile tashih etmek an'anesine ifratla iştirâk ederdi. İç âleminin en mühim hâdisesi daha tekevvün etmemiş bulunan şiir mecmuasıydı. Yahya Kemal, hicviyeler, fıkralar anlatmak için gayet güzel sözler söyler ve onları da kendi mısraları kadar itina ile hazırlardı. Lâtife olarak söylenmiş birçok mısralar ve beyitleri vardı.

"Hayatında tab edilmemiş olan şiir mecmuasının istediği son şekillerine mümkün olduğu kadar yaklaşılmalıdır. Sanıyorum ki, bugünkü dilimizle yazılmış şiirleri, Dîvan Edebiyatı tarzında şiirleri, Ömer Hayyam'dan tercüme ettiği ve kendi yazdığı rubâîleri üç ayrı kitap olarak düşünürdü. Millî kültürümüz bakımından çok kıymetli olacak bu eserlerin son devrinin malûmatına, son mutaassıplarına göre tanzim olunması ve tab edilmesinin hayli bir ehemmiyeti vardır."

Filhakika kendisi asıl eserini, eserleri olan şiirlerini üç cilt olarak toplamak ve bastırmak istiyordu. İlk kitabı olarak da bugünkü millî Türkçemizle yazılmış manzûmeleri, *Kendi Gök Kubbemiz* unvanlı şiir mecmuası olacaktı. İkinci kitabı olarak eski tarzda, Dîvan gazelleri tarzında şiirlerini toplayacak ve bunlara *Eski Şiirin Rüzgârıyle* adını vermek istiyor ve üçüncü kitabı için de kendi yazdığı rubâîleriyle, Ömer Hayyam'dan tercüme ettiği rubâîlerini toplamak istiyordu.

Yahya Kemal'in o hayal gâyesi bu şiir mecmualarının en iyi kâğıtlarıyla, en muntazam şekillerle, tamamen yanlışsız tarzda basılmaları, mümkün mertebe çok olarak bastırılması ve satın alınmasını temîn etmekti.

Eminim ki, bundan sonra da devam edecek gâyesi mensûr yazıları olan ve hiç olmazsa onlar da üç cilt tutacak olan yazılarının bastırılması olacaktı. Zira bunların birincisinin de edebiyat yazıları ve dört hikâyesi vardır. Bir ikincisinde yevmî ve siyasî makalelerinin toplanması lazım gelir ve üçüncüsünde de bazı mektuplarının, sözlerinin ve lâtifelerinin tab'ı muvafık olabilir.

Anlaşılıyor ki, Yahya Kemal'in şiir kitabının basılması için, kendisiyle birlikte, en çok çalışmış olan, dostu Nihad Sami Banarlı olmuştur. Edebiyatımıza mühim bir yardımda bulunmuş olan bir gazete böylece 65 hafta, her nüshasında, şairin bir şiirini neşretmiş ve basılmış bu şiirler şairin neşredilecek üç kitabında girecekleri yerlerini almışlardır. Yedi sekiz aydan beridir Yahya Kemal'in birinci şiir kitabının tab'ı resmî bir müzaheretle kitaplarının basılacağı kâğıdı temin edilmiştir.

Yahya Kemal'in hayatında ikinci olarak neşretmek istediği eski Dîvan Edebiyatı şiirleri ve üçüncü olarak bastırmak istediği, yazdığı ve tercüme etmiş bulunduğu rubâîlerin neşirleri de hazırlanmaya başlanılmıştır. Yahya Kemal Enstitüsü âzâsından ve şiirlerinin en büyük mütehassısları ve şairin şahsî dostları olan Profesör Ahmet Hamdi Tanpınar, Profesör Vehbi Eralp ve Nihad Sami Banarlı'nın müzaheretleri bu neşriyatın ciddiyetini temin eder. Bu edebiyat tiryakisi şairin eserleri tab olunurken birkaç mühim mevzunun münakaşasına girişilmesi muhtemel ve mukadderdir.

Bilirsiniz ki, nükte meraklısı, hiciv düşkünü şairin hazırcevaplılığı hatta manzûm lâtifeleri ceketinin bir cebindeki defterinde bu türlü mısraları, beyitleri, kıt'aları, manzûmeleri bulunurdu. Bunlardan bir kısmının olsun tab olunmasını istemez miydi?

Sonra, mühim bazı mevzu'lar üzerine Yahya Kemal, güzel yazısıyla ahbaplarına, dostlarına, uzun ve îtinalı mektuplar göndermiş olurdu. Bunların bir kısmının da olsun basılması lazım gelmez midir?

Bütün bu kitapların üstünde de "Yahya Kemal Külliyatı" kaydı bulunması iktiza eder.

Kendi Gök Kubbemiz

İnanılmaz şair Yahya Kemal'in şiirleri var, fakat kitabı yoktu. Bütün hayatıyla düşündüğü ve hazırladığı iki mühim şiir kitabı oluyordu. Bunların birincisi Dîvan Gazelleri tarzındaki şiirlerini ve diğeri de bugünkü dille yazılmış manzûmelerini ihtiva edecekti. Yahya Kemal bu şiir kitaplarının neşrini uzun senelerle hayal ederken, bu ilk önce gazel tarzındaki şiirlerini, sonra da bugünkü zaman manzûmelerini neşretmeyi düşünmüştü. Kitapların isimlerini tesbit etmiş ve birincisine *Eski Şiirin Rüzgârıyle* ve ikincisine de *Kendi Gök Kubbemiz* demeye karar vermişti.

Benim bir defterime 10.8.1942'de kaydettiğim bir notuma göre Yahya Kemal o zaman da iki şiir kitabını neşr için tanzim ederken bu kitapların birincisinde Paul Valéry'nin *Album de vers anciens*'nin dediği gibi eski tarz şiirleri, gazeller, şarkılar, tazminler, taştîrler, tahmisler vesaire bulunacaktı. Kendisinin o zamanki dediklerine göre bunların 44'ü münteşirdi. 24'ü ikmâl edilmemiş gazel, bend ve terkîb-i bend, 10 rubâî ve ikmâl edilecek daha beşi vardı ki hepsi 73 parça oluyordu. Bu zamanda görülüyordu ki bu eski tarz şiirinin teveffukuna inanıyordu.

Yeni lisanla Paris'ten beri yazdığı şiirlerini ise bunları ikinci kitabına ithal etmek istiyordu. Bunların 33'ü neşredilmiş olanlardı. 44 tanesi ise tab edilmemiş olup henüz ikmâl edilmemişlerdi. Bunlar da cem'an 47 parça tutuyordu. Yahya Kemal bu tarzdaki manzûmeleri için şiir kitapları arasında en beğen-

diği ve sevdiği anlaşılan, José María de Heredia'nın *Les Trophées*'si şeklinde bir kitap telâkki ve tahayyül ediyordu.

Anlaşılıyor ki, senelerin tesiriyle eski zamanlarının birinci derecede telâkki ettiği daha şarklı gazel şiirleri ikinci plana girmiş kalıyor, dil bakımından yeni dille yazılmış manzûmeleri ise ilk plana yükselmiş oluyordu.

Bu 16 sene zarfında yazılmış şiirler, 150'den tahminen 200'e kadar yükseliyor, her iki kitap da tahminen onbeşer formalık oluyordu. Kitabının en meşhur ve en ehemmiyetli görülmüş, en sevilmiş Poémes'lerini ihtiva etmişti. Mesela: "Ses", "Deniz", "Açık Deniz", "Vuslat", "Sonbahar", "Itrî", "Uçuş", "Hayal Şehir" ve daha sonraki senelerde de "Koca Mustâpaşa", "Atik-Valde", "Süleymaniye'de Bayram Sabahı"...

Bilhassa bu daha yeni manzumelerin ehemmiyetlerini daha iyi duyan bazıları onların eski kültürümüz bakımından bunların kıymetlerini, dil bakımından daha ziyade telâkki edenler vardır. Bu Avrupaî dediğimiz manzumeleri yeni dil bakımından kolaylıkla tercih edenler bulunur, bazıları ise ya tıpkı Dîvan Edebiyatıyla tamamen mütehassis olarak gazellerin tiryakiliklerini duyan, dillerinin nüktelerini hatta tercih edenler olabiliyordu. Dîvan Edebiyatını böyle tercih edenler eski kültürümüzden tamamıyla zevk alabiliyorlardı.

Şimdi, Yahya Kemal'in müşkülpesent tiryakilikleri diğer bir yandan edebiyat mevzuları bakımından kitaplarında tabii mevzubahis oldu mu, birtakım edebî meseleler meydana çıkarmış oluyor.

Yahya Kemal yazdığı mısralarının bir kelimesini tashih ile değiştirdi mi, eskisini âdeta kazıyarak yerine bir başkasını koydu mu, yerine bir başkasını hakk etmiş olmak isterdi. Abdülhak Hâmid'in bazı kitaplarında görülen ikizli mısralarına şiddetle itiraz ederdi. Filhakika Abdülhak Hâmid:

Candan geçer de ben yine geçmem niyâzdan!

dedikten sonra, bu mısraı işaretle, sahifenin sonuncu sütununda daha kuvvetlisini söyledikten sonra daha zayıfını tekrar ederek: "Yahut: 'Aylar geçer de ben yine geçmem niyâzdan!'

denilebilir!" tamamen lüzumsuz görülüyor. Fakat bâzan bir mısra değişerek daha güzelleşirken böyle mütehavvil mısraların bâzan yeni bir düşünceyle ihsâs edildiğinden mevcudiyetine taraftar olunabiliyor ve bâzan terkedilen mısra yerine ne düşünüldüğü, nüktesi hatırlanarak bu bakımından kıymetli görülebiliyor. Bu tarzda baskılardan büsbütün vazgeçilemediği de anlaşılıyor.

Eski Şiirin Rüzgârıyle

Edebî tarzlar ve edebî mektepler resmî tarihlerin ve rejimlerin kayıtlarına göre değil, kendi gizli ve şahsî günler ve gecelerinin hususiyetlerine göre devam eder. Dîvan Edebiyatının 19. asrın sonundan evvel tükenmiş olduğu bir müteârifedir. Kudemâdan Yenişehirli Avni Bey 1883'de vefât edince Dîvan Edebiyatının kapanmış olduğu söylenirdi.

Halbuki 20. asrın başlangıcından beri Yahya Kemal, 1958'de ölünceye kadar, Dîvan Edebiyatının şiirine devam eder. Yalnız en klasik nümunelerini göstermekle iktifa etmiyor, hatta en müessir ahenklerini, en canlı renklerini, en mükemmel şekillerini kendisi yaşatmış oluyordu. Muhakemesi, zevki, prensibi ile bir edebiyat müceddidi olan Yahya Kemal, hiçbir gazel yazmamış olan Abdülhak Hâmid'i bir eski zaman edebiyatı mümessili diye tenkit ve hatta muâheze ederken, gazel vadisinde kendisinden daha eski bir mümessil olarak görünüyor.

Hatta, dahası da söylenilebilir: Yahya Kemal, eski gazel tarzının malûm şeraitini takdir ve tasvib etmekle iktifa etmeyerek bu şeraiti, hatta teşdid ve tâmik eder. Gerçi kadîm şairlerimiz dîvanlarını ikmâl edebilmek için gazellerini mutlaka hurûf-i hecâ sırasıyla kafiyelerine göre yazılarak bitirilmiş olmalarına itina ederken, tabii, Yahya Kemal, bu lüzumsuz ve zoraki doldurulmuş mısraları dîvanına ithal lüzumunu kabul etmeyerek bunların hepsinden ictinâb edebildiğinden onlardan masun kalan dîvanında her mısraının sâfî bir şiir bakımından kıymetli olmasına îtina ederdi. Bu şiir kitabını bütün dikkatiyle tahayyül ettiği

bu sıralarda eski zamanın tam dolmuş bir dîvanı olacak değil, seçilmiş manzûmeleri tarzında küçük bir dîvançe ve Divân Edebiyatının bir nevi antolojisi şeklinde tasavvur ediyor, içindeki manzûmelerinin, en doğru, en düzgün, en pürüzsüz, en traşîde, en güzide, en fasih, en mânidâr, en üstadâne nümuneleri olmasını istiyor ve dîvançesinin böyle kısaltılmış olmasına rağmen en güzel şekillerini kazanmış olmasına, gazellerinin boş mısralar bakımından tamamıyla temizlenmiş bulunmasına, en sâfî, en kusursuz, fikir bakımından en derin ve ahenk bakımından en müessir edalarını duyuyormuş, olmasına itina ediyordu.

Yahya Kemal, bu dîvanını hayalen hazırlarken, belki de, eski zamanda bir dîvan için tamamen bu kadar mevcut olmayan şartların an'anelerine atfen belki hepsini kabul ederek ve musaffa ve mutantan, bu güzel ve ahenkli, bu mükemmel ve traşîde, bu hassas ve üstadâne olmaları için lazım gelen bütün şartların hepsini kabul ediyordu. Kendisinin şiirleriyle onlarınkilerini mukayese etmek azmiyle kendisininkilerini onlarınkilerinin dûnunda telâkki etmiyor, belki de onların hepsinin teveffukundan bile bâzan bahsettiği oluyordu. Bu mısra ve gazelleri güzel ve ahenkli duyulması icabında o kadar müşkülpesent davranırdı ki methettiği kılçıksız, sâfî mısralar ve gazelleri dünyânın en büyük şairleri yazacaklardı. En eski zaman klasik devri, eski şark dünyasının en büyük klasik şairleri arasında kendisinin de bir gün boy ölçüşeceği kanaatiyle ebediyete gireceğini, gazel oldu mu, kendisinin en büyük şarklı meşhûr şairler arasında lâyuenazil olarak şark şairlerinin en büyük dâhilerinden biri kalabileceğini düşünürdü. Üstadâne, şâhâne olan, adet itibariyle çok değil, on on beş kadar lâyemut gazel birer şaheser tarzında tekevvün edince kendisi artık hakikaten klasik dünyamızın şiirimiz ve zerafetimizin, inceliğimiz ve yüksekliğimizin hususiyetleriyle omuz omuza yükselerek en yüksek zirvelere varmış olacaktı. Garbın da böyle aynı muhitlerde yükselen zirveleri vardır. Nasıl ki başka bir coğrafya ile şarkın da böyle yükselen, zirveli nice dağları vardır. Başka bir iklim ile en yüksek şahikaları bulunur.

Eğer bir gâye olarak bir ebediyet istihkak istenilirse denilebilir ki, Yahya Kemal, nâdir olarak yazdığı ve ikmâl ettiği bu

bazı gazeller ve onların bulunduğu bazı mısralar mevcudiyetlerini düşündüğümüz bir zaman tarihine geçmekle bir ebediyeti kazanmış olur. "Eğer maksûd eserse, mısrâ-ı berceste kâfidir!" Tahta barakalar yanında mermerden musannâ âbideler gibi bunların içinde de bu fikir ve hislerin müşkülpesent birer ifadesi tarzında bu mısraların çerçeveleri içinde çağlamış ve avlanmış bu müebbed his ve fikirlerin bizim ebediyet sandığımız bir kıymetleri oluyor.

Daha bastırılmamış kitabının canlı ve genç vücudunu duyar gibi olduğu zamanlarda daha gazellerini ve diğer manzûmelerini ayrı ayrı birer kitaba ayırmayı düşünmediği o eski zamanlarda bile Yahya Kemal, kendisine bir mecmua-i eş'ar tasavvur ettiği zaman José-Maria de Herédia'nın *Les Trophées*'sini görüyordu. Böylece daha şiirlerini neşretmeden önce tıpkı onun meşhur soneleri gibi o zamanlarda da kendi şiirlerinin, mısralarının şöhretleri suların halkaları gibi halk arasında genişleyen şöhretini duyuruyordu.

Bu en eski zamanlarında hatırladığım, sonra basılmış bulunduğu birtakım gazelleri vardı ki bunları muhafaza edip etmediğini bilemiyorum. Bir tanesi Sultan Reşad'ın meşhur gazelini Tazmin, ayrı bir tanesi bir Tahmis-i Hümâyûn, bir başkası Bâki'ninkini Taştîr, başka bir tanesi de Nedîm'in bir gazelini Tazmîn olacaktı. Bu zamanlarda daha bitmemiş böyle hayli gazelleri ve tabii olarak bu muhtelif gazellere girecek olan ayrı ayrı mısraları vardı. Bazıları kaybolmuş, yerlerine konulamamış birtakım cevahir parçaları gibi kalmıştı.

Kendisinin o zamanlarda vaktiyle söylediğine göre daha bitirilmemiş belki on, oniki, belki onbeş kadar gazeli vardı. Bütün zamanlar öyle şiddetle savruldu ki, artık şimdi yirmi yirmi beş, otuz kırk sene evvel yaşanmış bu zamanların bazı hâtıraları buhranlara dalarak inanılmaz bir hal almıştır. Her mısraı sandığımız birer mâbed gibi bitirilmemiş bir hayli gazeller hatırlıyorum. Bunlardan bir tanesini, abanozlanmış siyah mısralarıyla o kadar beğenmiştim ki, mısralarını ikmâl edip gazelini bana ithaf etmeyi vâdetmişti. En beğendiğim ve sevdiğim iki mısraın bir iki kelimesinin hangisi birincisi, yahut ikinci mısraya ait olacağını iyi bilemiyorum:

Güller, dedim, bu bahçede yalnız siyah açar,
Ervahın açsa ağzını ancak bir ah açar...

Yahya Kemal, gerçi, her gazelin birer eser, birer âbide gibi başlanılıp bitirilmesini, ikmâl edilmiş olmasını isterdi. Mısraları bitirilmemiş yerli, adetleri dolmamış gazellerini tabii ikmâl edilmemiş bir eser sayardı. Fakat hâlâ bitirilmemiş bu gazellerin bazı mısraları insanın daha ziyade rikkatine dokunuyor. Bunun için, bunlar da bitirilmemiş gazellerden sonra ikmâl edilmemiş bu gazellerin de hemen hepsinin neşrolunmasını mutlaka lüzumlu duyarak onları da istiyor. Bu mermer kırıntıları arasında birer vücud parçası gibi görebiliyoruz.

Yahya Kemal'in, *Eski Şiirin Rüzgârıyle* ismini verdiği bu kitap, asıl vaktiyle "Dîvan-ı Eş'ar" olacaktı. "Dîvan-ı Yahya Kemal" olunca belki daha şümullü, belki daha müessir görünebilecekti. Fakat bu ikinci kitabının böylece ismini söylemek isterken asıl ismini değil, ancak onu târif, kısmen de tahfif, kısmen de tahrif etmiş oluyor gibidir. Galiba *Eski Şiirin Rüzgârıyle* duyulan kitap eski zaman şiiriyle haşir ve neşir olmalı, o zamanların dîvanı bulunmalıydı.

*Yahya Kemal Gazellerini Okurken**

Almanların büyük şairi Goethe ihtiyarlamaya başlarken eski dünyanın garip bir diyârı diye yâd ettiği Şarka ve onun şiir âlemine seyahat etmek ihtiyacını duymuştu. Şarkın büyük şairlerinin ve eserlerinin kısmen olsun husûsiyetlerini duyarak bu derin şiir içkisinin usâresiyle âdeta mestolmuştu. Yazdığı manzûmelerini okuyanlarca kendisinin oradan gelen bir seyyah olarak telâkki edilmesini ve Şarkın ahlâkî ve estetik duygularının duyulmasını istiyordu. Gördüklerine o kadar meclûb olmuştu ki şiir kitabına *Dîvan Occidental - Oriental* ismini vermişti. Bu kitapta Şarkın büyük şairlerinin isimlerini sayıyor: Firdevsî, Nizâmî, Celâleddîn-i Rûmî, Sâdî, Hâfız vs. Onların tarzında şiirler yazıyor ve yazılarında âdet edindikleri serlevhaları kullanıyordu: Methalnâme, Aşknâme, Tevkîrnâme, Sâkînâme, Şikâyetnâme vs. gibi, şarklılıklarını ve şiirlerini öyle bir alışkanlıkla duymuştu ki isimlerini de şiirlerini de kendi kitabı içinde karıştırarak zikrediyordu.

Şark şairlerinin an'anelerine göre, gazellerin öyle bir husûsiyeti vardı ki, bu sayede bir hayli tezadlı duygularla düşünceler yan yana birleşir ve neticede yine hâlis bir gazel teşkil ederdi. Eski şairlerin böylece fikir ve hislerini yan yana söylemekte mantıken hürriyetleri vardı. Ruhlarının ve zevklerinin duy-

* Bu makale, *Yahya Kemal'e Vedâ*'nın ilk defa bu baskısında yer almaktadır. Daha önce, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası*'nda (Sayı: 1, Ayrı Basım; İstanbul, 1959) yayımlanmıştır. [Ed.N.]

duklarını söylemeye başladılar mı, bu serbestî kendilerine men edilemezdi. Gazel içinde ayrı ayrı parçalar kıymetlerini muhafaza ederek renk renk duygular ve düşünceler görülür ve duyulur. Birbirlerinin renkleriyle karışmaz ve bozulmaz. Bundan dolayıdır ki renkleri ve mânâları tamamen ayrılan bu şeyler yan yana konulmaya, birleştirilmeye müsaittir. Bunların ayrı ayrı mevcûdiyetleri hiçbir tezad telâkki edilmez. Bu yan yana şeyler hiçbir tezad teşkil etmez. Başka maksad ve ayrı gayeleri bulunan bütün bu parçalar, bâzan birbirlerini nakzeden his ve fikirler yan yana, parça parça durabilirler. Gazel'i bir eşyâ sandığı sanırsınız.

Bütün bu mısralar ayrı ayrı koparılmış çiçekler gibidir. Renkleri ve kokularının ne kadar husûsîyetleri olsa da bütün bunlar nihayet bir çiçek buketi gibi görünürler.

Ne yazıktır ki eski zaman şairlerinin gazel yazmak husûsundaki usûllerini, âdetlerini, hiçbir zaman teferruatı ile duymuş ve öğrenmiş değiliz. Bunlar tamamen anlatılmış ve hikâye edilmiş değildir. Üstadların ders verir gibi gösterdikleri numunelerin hususiyetleri de tebârüz ettirilmiş değildir. Bütün bildiklerimiz okumuş olduğumuz bu gazeller karşısında kendi gözlerimize çarpan husûsiyetler ve hulâsa kendi bigilerimize ve tecrübelerimize uyan düşüncelerdir.

Bir zamanlar tesadüfen, haklı olarak kudemâmızın en ehemmiyetli ve kıymetlisi telâkki olunan Yenişehirli Avnî Bey'in şiir defteri, bir iki ay kadar, yanımda kalmıştı. Bu, kocaman, bir bakkal defteri gibi, siyah kaplı belki bin kûsur sahîfeli bir defterdi. Hemen her sahîfesinde gazel mısraları, perakende fikirler ve gündelik hesaplar yazılı idi. Dîvan'ında basılmış bulunan bazı gazellerinin burada daha ikmâl edilmemişken ilk başlangıç mısralarıyla, ya ilk ya son kısımlarıyla, Dîvan'a ithal edilmemiş ve nâkıs kalmış bazı mısralarla burada duyuluyordu. Defterin hemen bütün bu sahîfelerinde birer ikişer mısralarla başlayan bu gazeller Dîvan Edebiyatı tarzının canlı dersler ve numuneleri olarak görünüyordu. Bu ilk mısralar arasında defterin yirmi otuz sahîfesi başka yazılarla, kayıtlarla dolarken, tekrar bu ilk yazıya dönülüyordu. Bâzan müptedi ve biraz acemice duyulan, bir lâtifeye benzeyen bir eda ile başlayan mısra-

lar, birtakım gevezeliklere inkılâb ediyor, bâzan da başka bir ilham alarak âdeta, kendi kendilerinden ayrılarak eda ve kafiyeleri ile, üstadâne bir reviş ve eda ile kemâline eriyor gibi, bir ruhî gurura müyesser oluyor ve şair *"Beytim benim hisâr gibî kaaim-ü metîn"* diyordu.

Eski Dîvan şiirinin tenkit olunacak numuneleri o zamanki âdetlerin kabul ettiği lâübâli şekillerdi. Şâir aynı gazel içinde:

Her rengi kabûl etmede peymâne mizâc ol

dedikten sonra, bir de:

Bir şûleye can vermede pervâne mizâc ol

diyordu. Derhal bir tezad duyuluyor: Peymâne mizaç mı olalım, yoksa pervâne mizaç mı olalım? Bunun ancak birisini intihap edebiliriz. Artık bu intihâbımızla öteki huyumuzdan feragat edecek değil miyiz?

Esas îtibârıyla, gazel, bir tek his ve bir tek fikrin ifadesi ve şiiri olmak sayılmıyordu. Aynı kafiyelerle şair muhtelif his ve fikirleri, sandığına yerleştirdiği eşyalar gibi, yan yana birleştirirken, geçen günler ve gecelerin kendisine duyurduğu his ve fikirleri, yeni kanâatler ve tecrübeleri aynı samîmiyetle yan yana söylüyor ve bunları her defasında yeni bir ruh ve îmanla ifade ederken belki ayrı zamanlarda başka kanâatleri tesbit etmiş olduğunu hatırlayamayarak artık bu tezadları duymuyor, bu nazarî tezadlar gözlerinden siliniyor, ikisinin de kanâatleri biribirinin aksi halde değil, ayrı ayrı birer hakikat şeklinde görünerek ifade ediliyordu.

Gazeller, birbirini nakzeden duyguları, birbirlerine uyan kafiyeleriyle ruhî bir imtizaç ve insicam sâyesinde söylenirken, bunlar insan sözleri değil, kehanetler şeklinde duyuluyordu.

Şâirin kocaman defterinin yirmişer, otuzar yapraklarını karıştırırken, ya ikmâl edilmemiş bazı gazeller, ya ayrı ayrı mısralar, ya birbirlerini tashih ile tekrar ederler, yahut birbirlerini red ve inkâr ile iptâl ve tekzip ederlerdi. Öyle ki, bazıları tayyedilmiş sayılacak, onların yerine makûs bir metin ikame edili-

yordu. Öyle ki bu tashihler Dîvan şiirinin en gizli can alacak noktasını teşkil ederdi. Günler ve geceler, saatler ve mevsimler ruhumuza işlerken, fikir ve hislerimiz değişmiş gibi, hastalığımız ve aşkımız değişirken sözlerimizde tezadlar bulunması mukadder, ve tabiidir. Geceler kendisine neşelerini içirirken şair "Her rengi kabûl etmede peymâne mizâc ol" diyor, fakat günler aşkını bir dîn ve îman gibi sunarken sevgilisine daha muhtaç, daha vefakâr, daha fedakâr, daha canberaber olmak ihtiyacını duyarak, "Bir şûleye can vermede pervâne mizâc ol" demesinde yine tezad yok, bu da yine tabii ve mukadderdir.

Bir şairin bütün hayatının eseri karşısında kalındığı zaman, bir divân şiirinin tekevvün etmesi hâdisesinin ehemmiyeti karşısında kaldığımız bütün teferruatıyla anlatılmış ve anlaşılmış oluyor.

Yahya Kemal, gençliğinde, Paris'ten daha bitirilmemiş bir iki manzûme, bitirilmiş iki üç gazelle döndüğü zaman, âdeta bir tarikat icâzeti almış oluyordu. Goethe'nin garplı kafası ile, bir şarklı olarak, şarklı bir dîvan tanzim emek istemesi gibi, kendisi de, bir garplı kafası ile, garplı bir divân tanzim etmek sevdâsına düşmüştü. Goethe'nin aksine olarak, bizim gazel şairlerimizin bilmedikleri garba seyahat ile garbın unsurlarını massetmiş gibi, dîvanının bütün gazellerinin tamamıyla garplı olacağına emîn olmuştu.

Bütün gazelleri fazla şarklı olmakla itham ediyordu. Parça parça hislerden mürekkep bu alaturka gazellerin büyük kusurları da bu tezaddı. Şark'ın en büyük kusuru tezadlarında görünüyordu. Bir tek gazel içinde duyulan tezadlar birbirinden ayrılarak aynı bir gaye içinde birleşince Türk gazeli de, bu sâyede, asıl garplı olacak, öylece, Avrupâî bir zihniyetle anlaşılacaktı. Türk şairi garplı olsa nasıl düşünecekse; gazelleri de öyle tanzim edilmiş olacaktı. Gazel şiiri darbımesel îrâdına düşmeyecek, şiir hakîmâne olmaya tenezzül etmeyecekti. Şâir şarklı Ziya Paşa, manzûmelerinde bir tek sâfî şiir mısraı duyuyor, onun yanındaki mısralarının çokları hikemiyat ve haşviyat ile lâfazanlıktan ibaret kalıyordu. Gazeller estetiğin kaidelerine ve mantığına göre bir insicam ile zenginleşerek ve derinleşerek aynı fikir ve hislerin bir ifadesi, aynı maksat ve düşüneleri ile

kelimelerin bütün ahengiyle hepsi de birden, aynı mantık ve mânâya iltihak ederek, aynı kudret ve ehemmiyetle bir ruhtan mürekkep bir şiir olacak ve bir ruh vahdetine erecekti.

Gazel tarzının bu Avrupâîliği sâyesinde, kendi gazelleri tezadsız ve hep aynı his ve fikirleri teganni etmek gayesi ile yazılmış olacaktı. Mesela Avrupalı Racine gazel yazmaya kalkışsa nasıl Racinien olacaksa kendisi de, bu Avrupâî zihniyetle, estetik kaidelerinin hepsine uyacaktı. Kendisinin de yazacağı bu gazeller, îtikadınca, hâlis şiirler olacaktı.

Yahya Kemal, bu zamanlarda, genç dostları ve daha genç hayranları ile birlikte, gazellerinden birini okurken, bu doktrinlerinin –bir propagandası olan– izahatına pek ehemmiyet verir, kendi eserini, gayet tabii bir hodgâm taraftarlığı ile, meth için izah ederken verdiği ders pek yerinde, kültürümüz bakımından nice kıymetli olurdu. Bütün dedikleri doğru, fakat ancak biraz kasden mübalağalı sayılırdı. Haddizâtında, tebârüz ettirilmek istenilen noktalarda doğru, faydalı, ancak biraz mübalağalı kalıyordu. Genç dinleyicilerinin çokları da dîvan gazelinin üstadâne şekillerinden henüz haberdar değillerdi. Ne olsa bu sohbetler, toplantılar edebî bir ziyâfet zevki alır, hatta, edebî bir hâdise mahiyeti kazanırdı.

Yahya Kemal'in okuduğu bir gazel canlı bir peyzaj, hatta canlı bir portre şeklini alırdı. Bu gazel ilk önce, güzel bir kadının şeklini, hatta elbisesinin şeklini söylüyordu:

Gördüm ol meh dûşunâ bir şâl atıp lâhûrdan
Gül yanaklar üstünê yaşmak tutunmuş nûrdan

Gazel bunun canlılığını söylemekle iktifâ etmiyor, önümüzde adım adım yürüdüğünü anlatıyordu:

Nerdübanlar bûsiş-î nermîn-i dâmânıyle mest
İndi bin işveyle bir kâşâne-î fağfûrdan

Onun her hareketi izah olunuyordu:

Atladı dâmen tutup üç çifte bir zevrakçeye

Geçti sandım mâh-ı nev âyîne-î billûrdan

Fakat buna itiraz edenler oluyordu. Üç çifte ancak bir kayık olmalıydı. Hatta sandal bile olamazdı. Fakat nasıl oluyordu da büyük bir kayığa zevrakçe denilebilirdi? Aranan kayık kelimesi yerine aykırı görünen zevrakçe kelimesi zevki bozuyordu. Yahya Kemal'in en basit itirazlar ve tenkitler karşısında neşesi kaçmış olurdu. Bâzan da ciddi bir şey söyleyemeyince bir lâtifeyle cevap vermesini iyi bilirdi. Fakat bir gün, hâlis bir eski zaman adamı olan, târih nüvis ve bizim târih hocamız Abdürrahman Şeref Efendi yanımıza geldi ve bu kelimeyi tamamen tezkiye etti. Kayık yerine zevrakçe denilmesinin mubah olduğunu ve bunda bir isâbet bulunduğunu anlattı.

Bekleyen âşıklar önlerinden geçişini alkışlıyorlardı:

Halk-ı Sâdâbâd iki sâhil boyunca fevc fevc
Va'de-î teşrîfine alkış tutarken dûrdan

İşte ben de buna itiraz ederdim. Bu kaç-göç zamanlarında, genç, güzel, yaşmaklı bir kadına, hele bu Sâdâbâd köşklerinin birisinden gezintiye çıkan bir saraylıya alkış tutulması sanki mümkün müydü? Bu, eğer hatıra gelebilse, harem ağaları buna şiddetle mâni olacak değiller miydi?

Gazel bütün mısralarıyla bir portre şeklini alıyordu:

Cedvel-î Sîm'in kenârından bu âvâzın Kemâl
Koptu bir fevvâre-î zerrin gibi mâhûrdan

Bir gazel böyle, sağa sola dolanarak, bir hayli istikametlere yönelmiş olurdu. Yıllardan beridir Yahya Kemal'in gazellerinin mîmârîsi hakkında, zaman ile, bu numuneleri göre göre, az çok bir fikir edinmiştik. Gazel, en önce, nisbeten basit kalan bir girizgâhla, güya, tesadüfen söylenmiş bir duyuş ve hatırlanış gibi başlar. Hemen her zaman, gündelik hakikatlerin usâresini, beklenmedik bir söyleyişle hakikatlerin fevkinde kalan bir şiir âlemine dalar:

Dil uyur mest olarak yâr-ı dilârâ söyler
Gül susar şerm ederek bülbül-i şeydâ söyler

Sonra bir beyit bir tekevvün hâdisesini ehemmiyetle tekrar eder:

Şeb-i yeldâda uzar fecre kadar kıssa-i aşk
Tâ ki Mecnun bitirir nutkunu Leylâ söyler

Daha sonra, tecrübenin ve mantığın bir ifadesi, daha şümûllü bir kanâate varış edası duyulur:

Ehl-i akl anlamaz efsûs lisân-ı dilden
Zanneder âşık-ı dîvâne muammâ söyler

Lisan, rikkatle, güzellikle, hatıra gelmez ince zarâfetlere katılır. En güzel mısra, terkedilmiş bir mısraın tashih ile yerine getirilmiş olan şekli, daha güzel bir buluş olur:

Görmüş âyîne-i sâfında o serv-endâmı
Cûy gülşende bu rü'yâsını hâlâ söyler

İlk önce bu mısra:

Cûy gülşende bu sevdâsını hâlâ söyler

den ibaretti. Onun gördüğünün, bir sevdâ oluşuna nisbetle rû'ya oluşu daha müessir görünüyor.

Gazel, nihayet, bâzan, ötede beride dolaştıktan sonra, düşünceli bir talâkatle, bir isim-i has zikreder:

Böyle beş beyti bu gûyende redîf üzre Kemâl
Nâilî söylese bir âlem-i mânâ söyler

Denilebilir ki bu gazel mısraları, birtakım mûsikî sesleri gibi, arka arkaya uçan yelkovan kuşları gibidir. Bu kuşlar hafif rüzgârların ürperişleriyle, yollarının istikametini değiştirerek

ve beklenmedik bir yol alarak garptan şarka, şarktan garba teveccüh ederler. Bâzan bir mısra, gazel haricinde inanılmadık bir incelikle duyulur:

Leyl içinde âh ederken nev-bahârın bülbülü

Bütün bu gazeller ayrı bir âlemdir. Onlar Dîvan Edebiyatının haddizâtında en şâyân-ı dikkat husûsiyetlerini muhafaza eder. Eski zaman şairleri gazel yazmalarının hürriyetlerini tamamıyla muhafaza etseler bile, bâzan da aynı duygular ve fikirlerle yazılmış mısralar öyle mükemmel gazeller olur ki, bunlarda artık hiçbir tezad duygusu ve hiçbir mantık noksanı bulunmaz. İçindeki bütün mısralar aynı bir ruh hissiyle yazılmış gibidir.

Yahya Kemal o senelerin gençleri önünde konuşur ve eski zaman gazellerinde bir vahdet bulunmadığını ve yeni gazellerinin büyük farklarını söyler, tezadlı, şarklı mısraları büsbütün bertaraf etmek isterken ve bütün dîvan gazellerini istisnâsız muâhaze ve tekbîh ederken bir mübalağaya düşmüş oluyordu. Gazel tarzının tam bir yenilik olduğu iddia edilemezdi. Yahya Kemal'in Dîvan Edebiyatının en büyük mütehassısısı, münekkidi, mütefekkiri olduğu muhakkaktı. Fakat eski gazellerin kendisinin istemiş bulunduğu kadar, yani ilk mısraından sonuncusuna kadar pürüzsüz, kusursuz, tezadsız olanları da vardır. Her biri, tıpkı Avrupâî görünmek istenilen şeklin yeni ve mükemmel numuneleri gibi gösterilecek olanları da bulunur.

En büyük pîrlerinden olan ihtiyar Bâkî'nin öyle gazelleri ve manzûmeleri vardır ki, aynı his ve fikirlerin tesbitinde tam bir üstadlık duyulur. Mesela hazan gazeli diyebileceğimiz gazelinde mısraların hiçbiri bir tezada düşmeden aynı ruh ve fikirden zerre kadar ayrılmaz ve:

Bâkî çemende hayli perîşân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rûzgârdan

diye ikmâl edince mübalağalı değil, müteenni bir melâlin ifadesi ile daha müessir bir hüzne bürünüyor. Öyle ki bütün bunlarla Bâkî kendi fahriyesinde haklı görünüyor.

Meddâh olalı çeşm-i gazâlânına Bâkî
Öğrendi gazel tarzını Rûm'un şuarâsı

Nasıl ki Yahya Kemal de, kendisine lâyık bularak, Bâki'nin bir gazelini taştîr etmiş ve Neşâtî'nin ve Nedîm'in birer gazelini de tahmis etmişti.

Bundan sonra seneler geçti. Bir akşam Yahya Kemal'in Park Oteli'ndeki odasına girdim. Karşısındaki küçük bir masanın iki çekmesi yarı açık duruyordu. Bu masanın üstü, bu iki çekmenin ve yanındaki bir karyolanın örtüsü küçük kıt'ada birçok, belki yüz tane kâğıtla doluydu. Üstlerinde tashihler yapılmış birer mısra yahut beyit görülüyordu. Yahya Kemal karşısındaki bu kâğıtlarla gözleri yorulmuş ve biraz şaşırmış görünüyordu. Galiba okuyup karıştırdığı bütün bu kâğıtlar arasında belki birleştirecek bir gazel arıyordu. Etrafına yayılmış bütün bu kâğıtlarıyla kendisini yapraklarını dökmüş kocaman bir çınar gibi görmüştüm.

Yahya Kemal, yıllardan beridir, inanılmayacak bir iş yapmakta devam ediyordu. Eski zaman konakları, yalıları, köşkleri, sarayları içlerinde eski zaman ustaları ve üstadlarının harikulâde elleriyle yoğurulmuş ne varsa girân-bahâ bir kıymet alır, müzelik eşya olur, millî bir medeniyetin canlı mahlûklarına dönerdi. İşte Yahya Kemal eski zamanın bu harikaları arasında, bu inanılmaz Bursa kadifeleri, Üsküdar çatmaları, Beşiktaş şalları, Gördes halıları, Musul müslinleri, Konya çinileri, meşhur hattatların levhaları, İstanbul nakışları gibi, kendisi de, bütün bu mesnuat arasında eski zamanın mucizesiyle, eski musikînin edasıyla, eski eserlerin ahengiyle, eski kelimelerin mânâları, eski an'anelerin tadları, eski hâtıraların ruhlarıyla, bütün bu eski zamanları yaşatıyor, ve bu eski zamanın gazellerini canlandırıyor, söyletiyor ve duyuruyordu.

Rubâîleri ve Rubâî Tercümeleri

Rubâîler, kendi kendilerine mahsus aruz vezinleriyle yazılan dört mısralı kıt'alardan mürekkep nazım şekilleridir. Pek eski zamanlardan beridir şairler dîvanlarında, onları ikmâl için, bu nazım şeklindeki rubâîleri yazmaya alışmışlardı. İran edebiyatında rubâîlerin mevkileri pek yüksektir. Yine eski bir an'anemize uyarak, şairlerimizin dîvanlarında Fârîsi rubâîler de yer alırdı. Nâbi dîvanında, gazellerinin kafiyelerini hece harflerine göre sıralarken hepsinin başında bir de Fârîsi bir rubâî konulmuş görülür. Yine hemen her şairimizin dîvanında da Türkçe rubâîlerin bulunduğunu görürüz.

Fârîsi rubâîlerin şöhretleri âlemşümuldür. Bir yandan Ömer Hayyam'ın diğer bir yandan da Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmi'nin rubâîleri birer kutüp sayılabilir. Mevlânâ'nınkiler yalnız bizde değil, Hindistan'da da meşhurdur. Ömer Hayyam'ın rubâîleri dünyanın en makbûl eserlerinden sayılır. Bütün dünya dillerine tercüme edilmiştir. Hatta Nasrettin Hoca'nın fıkraları gibi Hayyam'a atfolunan birçok rubâîler de vardır. Bu Hayyam rubâîleri yalnız Avrupa lisanları, İngilizce, Fransızca ve Almancaya tercüme edilmiş değil, manzûm ve mensur muhtelif tercümelerle memleketimizde Arapça, Rumca ve Ermeniceye de tercüme edilmiştir. Türkçemizde de tercüme edilmemiş olması noktan sayılacaktı. Eskiden beri bizde de hem nazmen, hem nesren birçok tercümeleri basılmıştı. Bizim Galatasaray'da Acem Feyzi Efendi denilen Fârîsi hocamız Feyzi Efendi tarafından tercüme edilmiş sonra da yi-

ne başkaları tarafından birçok defalar nesren de, nazmen de yazılmıştı.

Yahya Kemal de Ömer Hayyam'ın rubâîlerini nazmen ve rubâî vezniyle tercüme etmek istemiştir. Fransızcadan Franz Toussaint'nin Fransızcaya tercümesini doğru ve güzel bulmuyor ve onu kendisinin doğru olarak tercüme edeceğini söylüyordu.

Yahya Kemal, aynı zamanda, kendisi de rubâîler yazıyor ve bu yeni eserinin pek ehemmiyeti olacağını düşünüyordu. O, bu eserinde Jean Moréas'ın *Les Stances*'ında bulduğumuz bir his ve fikir manzûmesinin bir nevi ritm ve ahenk edası duyulacağını umuyordu. Anlaşılıyordu ki Dîvan Edebiyatının an'anelerine uyarak rubâîlerini de kendisine verdiği kıymeti duyarak hem Hayyam'dan tercüme ettiği rubâîlerini hem kendisininkilerini de beğendirmek istiyordu.

Dilimizde Fârîsiden bir hayli rubâî tercüme edilmiştir. Şimdiye kadar rubâîlerin diğer şiir şekilleri kadar güzel, makbûl ve meşhur sayıldığı duyulamaz. Şairlerimizin rubâîleri diğer eserleri kadar tesirli olmaktan uzaktır. Edebiyatımızda şairler arasında rubâîleri en ziyade beğenilmiş, sevilmiş ve şöhret bulmuş olan Avnizâde Hâletî olmuştur.

Yahya Kemal'in tercüme yahut ibdâ ettiği bu rubâîleri eğer ayrı bir tab'ı olarak basılmasa, gazellerinin kitabına ithal olunması tabii olacaktı. Kendisi de, *Hürriyet* gazetesinde 65 şiirini her hafta birer birer neşrederken tercüme ettiklerini bastırırken bunların hepsini *Eski Şiirin Rüzgârıyle* eserine ithal edilmiş gibi kaydediyordu. O zaman bana söylediklerine göre kendi rubâîleri takriben 40 kadar, Ömer Hayyam'dan tercüme etmiş oldukları 30 ve başkalarından tercüme etmiş olduğu 10 kadar ve nâtamam kalmış olanlar da 20, 30 kadar, hülâsa hepsi de 80-100 kadar rubâî olacaktı.

Yahya Kemal'in Nesirleri

Yahya Kemal, ne kadar müessir bir şair duyuluyorsa, pek milliyetçi ve pek kültürlü bir mütefekkir olarak, bütün mensur yazılarına da kıymet ve ehemmiyet verilmek o kadar yerinde olur. Bütün bu neşredilmiş yahut daha neşredilmemiş mensur yazıları Yahya Kemal'in külliyatına ithal edilmek üzere bilhassa kendiliklerinden üç kısma ayrılabilir. Üç manzum eserinin isimlerini kendi hayatında tesbit etmiş bulunurken bu mensur kitaplarından bahsetmemiş olmasına rağmen bunlar şimdi yazılmış bulunmaktadır. Ve hepsi de birer, ikişer yahut üçer kitap teşkil edebilir.

Bu yazıların bir kısmı edebiyata dair olanlardır. Yahya Kemal, ilk önce *Peyam-ı Edebî* gazetesinde makaleler, fıkralar, "Çamlar Altında Sohbetler", bâzan imzasız, bâzan Süleyman Sadi imzalı, bâzan, yine ona atfen S.S. diye ve bâzan da imzasız yazılar neşretmişti.

Sonra *Büyük Mecmua*'da, 1920-21'de *Dergâh* daha sonra başka mecmualarda bazı musahabeler, tenkitler, edebiyat anketlerine cevaplar yazmış ve nihayet, galiba *Aile* mecmuasında da dört hikâye neşretmişti. Daha uzun bir başka hikâyesinin de daha hiç neşredilmemiş bulunduğu söyleniyor. Görülüyor ki, bu, edebiyata dair dediğimiz yazıları ve bu hikâyeleri yalnız bir değil belki iki cilt tutabilir.

İkinci bir kısım olarak da siyasî makaleler ve gündelik yazıları ve bazı konferanslarıdır. Yahya Kemal, 1920 yahut 21'de *İleri* gazetesinde imzasız siyasî makaleler yazmaya başlamıştı.

O zamanki daha kıymetli olan beş liranın kendisine her yazısı için verilmesine o kadar memnun olmuştu ki âdeta ömrünün emniyetini artık kazanmış gibi, "Ben, Bâbıâli muhitinde yazımı herhangi bir gazeteye götürsem beş lira alabilirim!" diye bu îtimadını anlatırdı.

Ankara'ya gittikten sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin sermuharriri olmuş, Kuva-i Milliye zamanlarında bu milliyetçi ve hürriyetçi gündelik yazılarını neşretmişti. Bâzan pek tereddüd ve müşkülât ile yazdığı bütün bu yazılarda milliyetçi his ve fikirlere sâdık kalmış ve millî kültür muhafızlığını gütmüştü. Bâzan bir Komünizm propagandasına sapıldığı zamanlarda bile o, bu hareketlere hiç kapılmamıştı. Nasıl ki, milliyetçilik aleyhtarı olanlarda bu yazılarından dolayı kendisini bâzan ellerinden geldiği kadar tazyik etmişler ve ona yapabildikleri fenalığı yapmışlardı. Bütün bu millî buhranlar karşısında yazılarında milliyetçi ve mücadeleci bir muhafazakâr görünebilmişti. Güya Türkçeden büsbütün başka bir dille konuşularak yazılmak istenildiği zamanlarda bile bu aykırı hareketlere uymamıştı.

Türk dilinin bozulmasında milliyetçi bir mütefekkir sıfatıyla muhafazakâr vaziyetinde kalmıştı. Bu muhtelif millî mevzular üzerine toplanacak bu yazılar bir iki kitap tutabilir. Yahya Kemal'in tasavvur ettiğimiz üçüncü kitabı da kari'leri çok alâkadar edecektir. Onun, arada bir, ehemmiyet verdiği bazı mevzulara dair, güzel yazısı ile dostlarına, ahbaplarına, âmirlerine yahut menfaati olanlara fikirlerine, hislerine ve işlerine dair bâzan uzun ve etraflı mektuplar yazardı. Bunların birçokları o devirlerin kıymetli jurnalleri gibidir. Bunların bir kısmı bulunup neşredilebilirse pek kıymetli olacaktır.

Bir de kendisinin çok anlattığı bazı fıkraları, lâtifeleri mümkün mertebe stenografi edilebilmiş gibi yazılmalı değil midir? Bunların bir kısmını olsun duyurmak Yahya Kemal denilen adamı duyurmuş olacaktır. Bütün bunlardan intihap edilenlerinden bir iki ciltlik ayrılabilir. Görülüyor ki Yahya Kemal'in mensur yazıları hayli zengindir.

Bir Gün, Vasiyet Eder Gibi...

Sanıyorum ki, 1937 içinde, Yahya Kemal'in "Rindlerin Ölümü" şiirinin bir gazetede neşrolunduğu gündü. Şiirin ikinci kısmında şu beyit vardı:

Ölüm âsûde bahar ülkesidir bir rinde;
Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter.
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter!

Bu şiirin neşrolunduğu gün Yahya Kemal'le tesadüfen buluştuk. Kendisine, "İnşallah daha pek uzun bir müddet yaşarsınız, fakat sonuncu gün bu kıt'anız mezar taşınıza hakk ettirilmeli değil mi?" demiştim.

Yahya Kemal yeni bir fikir duymuş gibi bir an durakladı. Sonra, o zaman yanımızda bulunan ve kendisi Madrid'de elçi bulunduğu sırada yanında bulunmuş dostu Sait Paşazâde Kemal Bey'e bir nevi vasiyetini söyler gibi, "Dediği pek doğru. Ben ölünce mezarımın üstüne bu kıt'ayı hakk ettirmeli!" demişti.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir makalesiyle öğreniyoruz ki, Necmettin Halil Onan kendisine bir mektup göndererek Yahya Kemal'in bu şiirinin neşrinden sonra İzmir'e gelerek orada bulunduğu sırada bu arzûsunu kendisine bildirmiş oluyor. Anlaşılıyor ki, şairin mezarını hazırlayanlar bu kıt'ayı da hakk ettirmek vazifesini duyacaklardır.

Son Zamanları, Ölümü ve Cenazesi

Yahya Kemal, tekrar hastalanınca, yine, İstanbul'da, Cerrahpaşa hastahânesine yatırılmıştı. Yirmi bir gündür burada yatıyordu. Kendisini tedavi ile meşgul olan dört büyük doktorumuz vardı. Hastahânenin sertabibi Profesör Mazhar Esat Güçhan; asıl paviyonunda yattığı Profesör Kâzım İsmail Gürkan; Profesör Nihad Reşad Belger ve Profesör İhsan Şükrü Aksel. Hastahânenin diğer doktorları, hemşireleri, başhemşire Mahmure hanım, hepsi, kendisini mümkün mertebe memnun etmeye dikkat ederler; her zaman her sözünü bir emir telâkki ederler; kendisini tatyib etmek için uğraşırlar ve her işiyle meşgul olurlardı.

Yahya Kemal, hastahânede, her sabah, saat sekizden itibaren, bütün dostlarının ziyaretlerini kabul etmeye başlar ve bu gelenler arasında teklifsiz olanları her istedikleri dakikalarda gelirler, görüşürler ve giderlerdi. Zâirler diledikleri kadar kalırlar, saat onbirlere kadar kalabilirlerdi.

Son derece vefakâr dostu Asım Sönmez erkenden hastahâneye gelir, diğerleri de, onun müdahalesiyle, münavebe ile gelip giderlerdi. Daima gelen bu imtiyazlı zâirler hemen her gün gelirlerdi:

Doktor Nihad Reşad Belger, Doktor İhsan Şükrü Aksel, vefakâr dostlarından hayranlarından Fatma Devrim Hanım, Nihad Sami Banarlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Vehbi Eralp, Cahit Tanyol, General Nazmi Çağan, İsmail Tamçelik, Said Ozansoy, Satvet Lûtfi Tozan, Münir Nurettin...

Otuz bir Ekim Cuma günü kendisine gelenler arasında saat sekizde Emekli General Nazmi Çağan gelmiş ve Yahya Kemal'e bir gün evvel gelerek Yakup Kadri'nin Millî Mücadele hâtıralarına ait yeni çıkan *Vatan Yolunda* kitabında kendisine ait olan bir kısmından bahsedince o, bunu bilmediğini söylediğinden bu kitabı kendisine getirmiş. Yahya Kemal, o gün çok yorgun ve gözleri şişmiş bulunuyormuş. Kitabın bazı sahifelerini çevirip bir müddet gözlerini kapamış. General Nazmi Çağan kendisine: "Müsaade ederseniz, size ait olan kısmı ben okuyayam!" dedikten sonra okumuş. Bu parça için Yahya Kemal pek memnun olmuş ve tekrar koltuğuna oturmuş. Ancak sıkıntılı nefesler alıyormuş. "Hastalığımı bu kadar duymamıştım!" demiş, "İnsan sıhhatten ibaret demekmiş. Hastanın her şeye ihtiyacı oluyor. Ölen insanın hiç ihtiyacı kalmaz... Öyle mustaribim ki, bu hastalıktan kurtulmak veya ölmek, ikisine de razıyım... Hatta yarım saat önce ölmeye de razıyım!" tarzında bir şey söylemiş.

Bundan birkaç gün evvel de, Yahya Kemal, yakın dostu Asım Sönmez'e Allah'tan bir yıl daha ömür vermesini dilediğini söyleyince Asım Bey kendisine "Ne diye hayatınızı böyle bir zamanla tahdit etmek istiyorsunuz? İnşallah nice seneler daha berhayat olacaksınız!" deyince Yahya Kemal, gayet müessir bir sanatkâr içliliğiyle: "Daha bitirilmemiş beş gazelim var. Bir senede bu beş gazelimi ikmâl edebilirim!" diye cevap vermiş.

O gün Profesör İhsan Şükrü Aksel gelmiş. O esnâda doktorlar da gelip kendisine kan vermişler.

Gün ortası, daha sonra, birçok dostları da gelmişler. Orhan Şaik Gökyay gelmiş. Behçet Kemal, Fahri İşbay ve Kemal Kaplancalı beraber gelmişler. Şiir okumuşlar. Cahit Tanyol gelmiş. Satvet Lûtfi Tozan refikası ile birlikte gelmişler. Aynı hastahânede yatmakta olan şair Yahya Saim Ozanoğlu'nun geldiğine pek memnun olmuş. Nihad Sami Banarlı gelmiş.

Yahya Kemal ömrünün sonuncu günü olacağı sonra anlaşılan bu gününde, Bâki'nin hâtırasıyla pek alâkadar olmuş. Onun ölümünü 1599 veya 1600 olduğuna göre yetmiş beşinci yaşında bulunduğundan bahsetmiş. Bâki, Şeyhülislâm olmadan vefât edince, cenazesinin kaldırıldığı gün, tabutunun

önünde binlerce gelen hayranları kendi beytini tekrar etmişler diye bütün bunlardan bahsolunmuş:

Kadrini seng-i musallâda bilüp ey Bâki,
Durup el bağlıyalar karşına yâran saf saf!..

Odasında biraz yalnız kaldığı bir anda Yahya Kemal, büyük bir angoisse duymaya başlayarak tekrar elbiselerini giymek ve potinlerini giydirtmek isteyerek hastahâneden çıkmak ve tekrar Park Otel'indeki odasına dönmek istemiş. Asım Sönmez nöbetçi doktorları haberdar ederek Fatma Devrim hanımla Nihad Reşad beye telefon etmiş. Hastahâne doktorları şaire hastahânede kalmasını şiddetle tavsiye etmişler. Vaziyetinin ağırlaştığını görüyorlarmış. Kendisi çok müşkülâtla nefes alabiliyormuş. Sat beş sularında Fatma Devrim hanım yanına gelince Yahya Kemal, "Sultanım, ben hiç iyi değilim! Pek fenayım! Büyük bir angoisse duyuyorum!" demiş.

Profesör Nihad Reşad Belger ve az müddet sonra tekrar Profesör İhsan Şükrü Aksel gelmişler. Asistanlar gelmiş. Kendisine ilaçlarını vermişler. Nihad Reşad yediye doğru ayrılmış. Takriben sekiz sularında Nihad Sami Banarlı tekrar gelmiş ve Yahya Kemal'le uzun bir müddet görüşmüşler.

Dâvetliler evlerine döndükten sonra doktorlar Asım Sönmez'in evine dönmemesini ve o gece kalmasını tavsiye etmişler. Saat on sularında Yahya Kemal yatmaya hazırlanırken "Ben bu akşam da kaldım, dostlarımın sözlerini dinledim; ama yarın sabah erkenden oteldeki odama döneceğim!" demiş.

Yorgun ve hasta vücuduyla büyük bir uyku ihtiyacıyla, kendisini, tâkatsiz, yatağına düştüğü anda hep Bâki'den bir şeyler hatırladığı o gün, taştîr için yazdığı gazelinin başında zikrettiği Bâki'nin mısraını söyleyerek *"Allâh'adır tevekkülümüz, i'timadımız!"* deyince söylediği bu mısra sonuncusu olmuş. Yattığı yataktan bir daha kalkamamış, uykusuna koyulmuş ve bir daha uyanamamış.

Yahya Kemal ertesi, Cumartesi, 1 Kasım günü, sabah saat 7'yi 40 geçe, hâleti nezin buhran ve ıstırâbını duymadan koma haline geçmiş. Saat 10'da Büyük Millet Meclisi ve Üniversite

açılacakken kendisi, 10'dan 10 dakika evvel, 9'u 50 geçe, can nefesini vermiş.

Daha ertesi, 2 Kasım Pazar günü gayet açık, berrak ve hiç soğuk olmayan parlak bir gün bütün gazeteler onun ölümünü bildiriyorlardı. Hükûmet, müteşekkir ve minnettâr olunacak bir kararıyla, büyük şair için millî bir cenaze merasimi yapılmasına karar vermişti.

Merasim cenaze namazıyla başladı. Türk bayrağına sarılan tabut Fâtih camiinden gençlerin kollarıyla, elleriyle kaldırılarak, Sultan Mehmed'in türbesi önündeki musalla taşına konuldu. Cenaze namazı kılındıktan sonra gençlerin kollarıyla ve elleriyle taşınarak Fâtih türbesi önünden Şehzadebaşı yolunu takip ile Beyazıd meydanına ve İstanbul Üniversitesi önüne getirildi.

Halk, gayet kalabalıktı. Cenazeye iştirâk edenler, caddeleri kaplayan bu halk önünden her iki yandan geçen iki sıra arasından atlı polisler, yaya polisler, askerler, teşrifat memurlarının yanlarından yürüyorlar ve kalabalık bir yol arasından geçiyorlardı. İstanbul'un bu tarihî gününde, tarih meraklısı bu şehir halkı bu müessir cenaze merasimine iştirâk ediyordu.

Cenaze, Beyazıt'ta, İstanbul Üniversitesi'nin bahçesi kapısından getirilerek tabut Üniversite önünde hazırlanmış yere konuldu.

Burada, şairin hayatına ve eserlerine dair söylenen nutuklar dinlenildi. En evvel şairin şiirlerini en iyi bilen mütehassıs sıfatıyla Profesör Vehbi Eralp son derece müteessir bir sesle müteheyyiç bir hitabede bulundu. Ve şiirlerini okudu. Belediye Başkanı, İstanbul şehri adına bir nutuk söyledi. Sonra Behçet Kemal, Yahya Kemal'e hayranlığını anlattı ve o da bazı şiirlerini okudu. Üniversite önündeki halk bu nutukları hoparlörlerle dinliyordu. Üniversitenin saati tam üç buçuktu.

Tabut, Üniversitenin kapısı ve köşkleri önünde top arabasına konuldu. Halk arabayı takip ediyordu. Sultan Mahmud Türbesi önünde cenaze, yavaş yürüyen top arabasından bir kamyona nakledilerek askerler onu selâmladılar, atlı polisler, memurlar ve teşrifat adamları resmi ikmâl etmiş telâkki ile ayrıldılar. Buraya kadar yürümüş olan halk da ayrıldı.

Cenazeyi takiben yüzlerce otomobil kâfilesi Rumelihisarı'na cenazeyi takibe koyuldu. Çelenkleri taşıyan yüzlerce tanzifat amelesi bu büyük ikiyüz çelengi kamyonlara doldurdular.

Yahya Kemal, Profesör İhsan Şükrü Aksel ve Profesör Nihad Reşad Belger'e kendisinin Rumelihisarı'nda defnolunmasını istediğini söylemiş. Şimdi cenazeyi Rumelihisarı'na takiben giderken bu vasiyetine uyuyorduk. Yine geçmiş bir gün kendisine yaptırılacak mezar taşı üstüne iki mısraının hakk edilmesini bir vasiyet hâlinde istemiş olduğunu hatırlıyordum. Bunu da başkalarına söylemeye mecbûr değil miydim?

Hisar'ın gölgesi altında, Tevfik Fikret'in Âşiyanı karşısında kendisine bulacağı uzlet, Yahya Kemal'e tahsis ediliyordu. Robert Kolej'in küçük yokuşundan çıkılırken, tabut, sağda bir noktada durdu. Burası mezarı için ayrılan yerdi. Kazılan çukurun yanında genç bir selvi bulunuyordu. Bu kaydolunmasını istediği mısraın servisi gibi görünüyordu. Yahya Kemal mezarına konulurken Nihad Sami Banarlı hayranı olduğu üstadı için müteessir ve müessir nutkunu söyledi.

Hisar mezarlığında da hemen bütün tanıdıklarımızın çoklarını buluyorduk. Belki ancak Ankara'da bulunanlardan, belki ancak işlerinin çokluğu ile, birkaç gazete sahibinden, fıkralarını yazmakla meşgul olan gündelik fıkragûlardan mâda, bütün İstanbul halkı, şairler, muharrirler, muallimler, profesörler, doktorlar, politikacılar, sanatkârlar hepsi de buraya gelmişlerdi. Yeni an'anemiz hanımların cenazelerine iştirâklerine mâni olmadığından birçokları da buradaydılar. Öyle ki Yahya Kemal'in cenazesinden evvel başka bir gün, tıpkı büyük şair Abdülhak Hâmid'in cenazesinde olduğu gibi, ihtiyar ve genç, üniversiteli ve mektepli, zengin ve fakir, âlim ve cahil, halk adamı ve işçi, memur ve esnaf, hulâsa bütün Türk şuurunun mümessilleri, İstanbul halkı, Yahya Kemal'in iz'anlı, irfanlı, îmanlı ve vicdanlı şair diye kendisine yaptıkları bu müessir ve muhteşem cenaze merâsimine bütün gönülleriyle iştirâk etmiş olduğu görülüyordu.

Dualar dinlenildi. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin îkazı üzerine üç defa tekbir getirildi. Mezarlıkta en geç kalanlardan biri oldum. Rumelihisarı'nda yavaş yavaş akşam oluyordu. Her şey,

İstanbul'un en eski, en mânevî mahallesi olan Hisar'da akşam garipliğine katılarak, sanki bu dualar, bu tekbirler, dinî bir inkiyad ile duyulan bu merasim, bu nutuklar, bu şiirler, alelâde zamanlarda hep beraber buluşamadığımız bu dostlar, bu hanımlar, bu âşinâlar, Yahya Kemal'in diyebileceği bu erenler, bütün bu geçmiş yılları duyuran eski hâtıralar ve bu günkü hâtıralar, hepsi de içlenmiş ruhlarıyla, hepsi de mezarlıktan bu ayrılış zamanlarında, güya Yahya Kemal'e hüzünle vedâ ediyorlardı.

"Yahya Kemal hakkında söz söylemeye en selâhiyetli insan, şüphesiz Abdülhak Şinasi Hisar dostumuzdur. Şairi, 1905'te Paris'te tanımıştır. Zaman zaman İstanbul'da, yine Paris'te ve yine İstanbul'da ve Ankara'da kısa fasılâlarla yarım asırdan fazla devam etmiş bir dostluğun seçme hâtıralarını Abdülhak Şinasi Hisar *Yahya Kemal'e Vedâ* unvanını taşıyan bir kitapta toplamış. Bu hâtıralar arasında şairin birkaç mektubu, nükteleri ve manzum lâtifeleri de var.
Abdülhak Şinasi'nin hakşinaslığından ziyade dostluğuna bağlı ve kökleri akıldan ziyade kalpte yer alan değer hükümlerini ciddi bir edebiyat tenkidi diye kabul etmek şart değildir. Hâtıraların edebiyat tarihimiz için büyük bir değeri var. Şairin biyografisine de bilinmeyen zenginlikler katıyor."
(Peyami Safa – *Milliyet*, 1 Mart 1959)

Pek çoğu zamanında dergi ve gazetelerde yayımlanmış yazılardan oluşan bu kitap Yahya Kemal hakkında yazılmış en ilginç kitaplardan biri. Hisar'ın "Yahya Kemal Gazellerini Okurken" başlıklı incelemesi de ilk kez bu baskıda yer alıyor.

